

ZENEI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT

A ZENETUDOMÁNY ÉS HANG-
VERSENYÉLET KÖRÉBŐL

SZERKESZTI JÁROSY DEZSŐ

1913

ELSŐ ÉVFOLYAM • 1. SZÁM • MÁRCIUS

TARTALOM.

Vezércikk: *Járosy Dezső*, Beköszöntő. — **Zenetörténelem:** *Gróf Zichy Géza*, *Liszt Ferenc*. — **Zenei Nevelés:** *Dr. Hubay Jenő*, A csodagyermek. — **Zeneelmélet:** *Dr. Kodály Zoltán*, Ötfokú hangsor a magyar népzeneben. — **Időszerű Kérdések:** *Szent-Gály Gyula*, Zenetanárok Országos Szövetsége. — **Arckép:** *Fodor Gyula*, *Kerner István*. — **Háború és Zene:** *j. d.*, Az orgonák fémanyagának rekvirálása. — **Fővárosi és Vidéki Hangversenyszemle.** (Budapesti, Arad, Miskolc, Szabadka, Temesvár, Versec.) — **Rovás:** „Minden jegy elkelt”. — **Kubelik** — a gyáros. — **Hírcsarnok.** — **Irodalom.** — **Szerkesztői Üzenetek.**

TEMESVÁRI ELSŐ TAKARÉKPÉNZTÁR

ÜZLETÁGAK:

Kamatázó betétek elfogadása. Értékpapir-
előlegek nyújtása. Váltók leszámítolása.
Jelzálogkölsönök engedélyezése földbir-
tokokra és városi bérházakra. Zálogleve-
lek kibocsátása. Értékpapírok vétele és
eladása. — ALAPITTATOTT 1845. évben

5 1-10

Részvénnyitóke: 7,680.000 korona.
Tartalékok: 2,100.000 korona.

TEMESVÁR-GYÁRVÁROSI TAKARÉK- ÉS HITELINTÉZET RÉSZVÉNY-TÁRS.

„a Temesvári Első Takarékpénztár” leányintézete.

TEMESVÁR, GYÁRVÁROS FŐ-UTCA 20. SZÁM. :::: Telefon 857.

Megalakult a „Temesvári Első Takarékpénztár” támo-
gatásával 1914. február 22-én; alaptőke 300.000 K.
Az igazgatóság 15, a választmány 16 és a felügyelő-
bizottság 6 tagból áll. ::::

Gerdánovits Sándor

Igazgatósági elnök, nyug. illetőablai bíró.

Horváth Kálmán

ügyvezető igazgató.

ÜZLETKÖRE:

1 1-2

Elfogad betéteket könyvecskékre, folyó-(csekk)számlára gyömölcsötztetés
végéit a legelőnyösebb feltételek mellett. — Leszámlát és visszleszámlát
bankszerű kereskedelmi váltókat, utalványokat, kisorsolt értékpapírokat
és nyílt könyvköveteléseket. — Engedélyez jelzálogkölsönöket földbir-
tokokra és házakra. — Foglalkozik megbízásból mező- és erdőgazdasági
birtokoknak parcellázásával. — Előleget nyújt értékpapírokra, árukra és
nyersterményekre. — Vesz és elad értékpapírokat, külföldi pénznemeket,
szelvényeket és sorsjegyeket. — Elfogad tőzsdei megbízásokat a buda-
pesti és bécsi tőzsdékre a legelőnyösebb feltételek mellett.

Képviseli az Első Magyar Általános Biztosító Társaságot

Elofizetési ár egész
évre tizenkét korona,
félére hat korona.

Zenei Szemle

Szerkesztőség-kiadó-
hivatal: Temesvár-
Belváros, Nagykörút.

Felvi folyóirat a zenetudomány
és hangversenyélet köréből.

Szerkeszti + Járosy Dezső

Temesvár, 1917 Március hó

Első évfolyam, első szám.

Beköszöntő.

+ A magyar zenei tudományosság kérdése. +

Armadéve dúló vérzivatar idején, mikor a kulturának egykor világosságot szóró arculatát egyre sűrűsödő gyászfátyol takarja, könnyen az időszerűtlenség vádja sújt reánk, mikor a zenei művelődés új szervének zászlaját bontjuk ki országszerte. Fájdalomhoz és könnyhöz tapadt tekintetünk csak a Mars zászlajához szokott hozzá, szinte félő, hogy e zavaros idők eleve is lehetetlenné teszik a lelki szemlélődésnek ama változatlan nyugalmát, mely minden kulturális cselekvésnek és lelkesedésnek kiinduló pontja. Ez volt a szomorú hitünk a hadüzenet első perceiben. De ez a szenvedőleges magatartás nem volt hosszantartó. Életre hívtuk a kulturát először azért, hogy az a világesemény ne muljék el nyomtalanul. Hogy szellemi és művészeti észrevevésünk minden izületével tapadjunk hozzá a véres eseményekhez, hogy a háborút ne csak történelem szolgálja, hanem irodalom és művészet egyaránt. Mindkettő hamar tért észre, hogy a világháború minden kis eseménye mögött az emberi léleknek kiapadhatatlan új erőforrásai lesznek világosakká s a művészet, melyet békében tárgyi szegénységgel vádoltak, a csatatéren alkotta meg új vázlatait. Frontnak és művelődésnek eme eszményi egybehangoltságán kívül a jövőért való előkészülés szempontja volt az, mely folyton cselekvést sürgetett. Az élő művészet minden ütőere érezte, hogy a béke áldott napjaiban új élet virrad reánk, mely ha váratlanul lep meg, nemcsak új erőfeszítésre leszünk képtelenekké, hanem a régi színvonal változatlan föntartását is komoly veszedelem fenyegeti.

Magyar zenei művelődésünknek részleges bénaságát a háború kelte óta senkisémm vonhatja kétségbe. A változott viszonyokat mindenekelőtt az emberanyag hiánya éreztette, mely

elsősorban a magasabb *karbeli* megnyilatkozásokon, ének-karon és zenekaron volt észlelhető. Békében is a szólóhang-versenyek ijesztően egyoldalú térfoglalása miatt volt panaszunk, mely jelenséggel szemben szinte siralmas volt annak a megállapítása, hogy vokális és zenekari szervezkedésre a magyar lélek nem kapható. Még szomorúbb e kép a hadüzenet óta, mikor emberfölötti erőfeszítésre van szükség, hogy egy-egy kíváló zenekar ha másként nem, a színvonal hátrányára legyen fenttartható. A bénaság érzetét azonban a zenei félműveltség érezte velünk a legbántóbban. A háború humánus angyala a zeneművészet lett s a jótékonyosság nevében féltehetségek és kedvtelők avatatlan áradata lepte el a hangversenytermeket. Még a fővárosban is, hol a zenei események figyelő őrszemei rögzítenek meg minden hibát és félszogséget, ott is szóhoz jutottak e nyegleségek. De a vidék zenei kultúrájára valósággal reáfeküdt ez az áldatlan beözönlés, mely nemcsak régi értékeket felejtetett, hanem zenei várakozás szempontjából félmunkához szoktatta hozzá a közönséget.

A gyakorló zeneművészetnek eme félszeg elfajulásán kívül sokkal ijesztőbbek azon értelmi mulasztások, melyek magyar zenei tudományosságunkat illetik. A zenei tudományosság szükségességénél tartunk egyenlőre, mert Magyarországon ennek létjogosultsága még mindig a vitás kérdések csoportjába sorolható. Kevesen értik, hogy zenei tudományosság és hangversenyélet mindenképpen viszonylagos fogalmak. Hogy régen elmúlt fölöttünk az idő, mikor az előadó művész lehetett virtuóz „mesterember“, de értelmi minősítése a zérus fokon alóli volt. Adjunk hálát ennek az „értelmi“ erőlködésnek, melynek áldott gyümölcse, hogy ma a művelt zenész nem fázik történelemtől, esztétikától és bölcsellettől, hanem mindenképpen azon van, hogy a tudomány vívmányai az élő és előadó művészetnek segítségére legyenek. Hogy reámutassanak a zenei gondolkodásnak ama nagy törvényeire, melyek nélkül nemcsak a zenei alkotás, vagy annak előadása, hanem a zenei élvezet és gyönyörűség is merően öntudatlan folyamattá alacsonyulnak. Hála legyen a kezdeményező munkának, egyre jobban vész azoknak az elfogult zenészeknek a száma, kik azt hiszik, hogy a betű öl s hogy csak az örökké zenélő, de gondolkodás nélkül vegetáló művészetnek van jogosultsága. Felejtik a történelmet, mely már a zenei romanticizmus korában előszeretettel szőtte a tudomány szálait s a magánlevelek intim és szeretetteljes hangjába is tudományos megállapításokat vegyített bele. S hogy a közelmúlt legnagyobb szellemének *Wagner* Rikárd-

nak egész zenei hitvallása irodalmi és bölcséleti műveltségen volt megalapozva.

Mi lehet Magyarországon eme negatív értelmiségnek magyarázó oka? Talán a zenei szociológiának az a megszegyenítő minősítése, mely szerint a régi „mesterek“ udvaroncok voltak, előkelő uraik bérencei, kik napról-napról éltek, nem gondolkoztak, nem művelődtek, hanem csakis muzsikáltak? Avagy ezzel a tapasztalattal szemben a műveltebb fémjelzésű társadalomnak az a makacs elzárkózása, mely családi csapás gyanánt fogta föl, ha sarja a zenei pályára lépett azért, mert ezzel félműveltséget és könnyelmű életfölfogást azonosított szükségképpen? E társadalmi bajok csak félmagyarázattal szolgálnak. A zenei tudományosság csak teljesen érett és kiforrott hangversenyéletnek jár a nyomában, akár a deszkákon, akár odahaza, a kamarazene intim környezetében. Egész zenei életünk magyar földön csak a közelmúlt verejtéke. Csak rövid idő kérdése, hogy nemcsak itthon lettünk cselekvőképesekké, hanem, hogy zenei nevelésünk remekei a külföldön dicsőséget dicsőségre halmoznak. Csak rövid ideje van zenepalotánk, mely a zenepedagógiai irodalmat magyar vignettával látta el s melynek jegye alatt terjednek most már a kultura sugarai a szélrózsa minden irányában.

A tudomány a termékeny hangversenyélet virága, mikor a zenei minősítést a humanisztikus tájékozottság patentje előzi meg s mikor nyitott szemmel látunk és értelmezünk minden jelenséget, mely a fülkagylónkig jut el. De valamiképpen faji kérdés is ez, mellyel itt szembeállunk. A magyar zeneművészet fiatalsága következtében csak most jutott el ahhoz a ponthoz, mikor az öntudatos hangversenyéletnek elkönnyvelésre van szüksége s mikor az apró napi eseményekből tevődnek össze azok az adatok, melyekből a magyar zenei tudományosság épülete alakul ki. Mert bármennyire igazak is a tudományosságnak nemzetközileg elfodott gondolkodási elvei, ezekre a lelkes sugalmazást csak a hazai rög adhatja meg.

Ámde ennek a hazai rögnek nem volt és mai napig sincsen elegendő nyilvánossága. Derék eleinknek mindenestre voltak értelmi fölbuzdulásai, hisz a régi *Zenészeti Lapok*-on kívül néhány úttörő kísérlet is erről tesz tanulságot. De hiányzott az értelmi főkének általános kamatoztatása. Kis nemzet vagyunk, mint régen, úgy ma is fényűzés számba megy egy-egy tudományos zenei könyvnek közrebocsátása. S mert fogyasztó nem volt és nincsen a mai napig sem elegendő számú, azért a termelő is magába fojtja tudását s amink van, az mind

idegen életnedvekből táplálkozik. Tárgyilagos szemmel vizsgálva e jelenségeket, még ma is ott tartunk, hogy a magyar zenei tudományosságnak gyökerei nem fogtak erős talajt. Amit ma a zenei tudományosságból Magyarországon népszerűsítünk, mind a pedagógiai irodalom dicsőségére könyvelendő el, önálló, a tudomány becsületéért dolgozó irodalmunk még mindig nincsen.

A magyar zenei tudományos könyvnek megjelenési és terjesztési nehézségei egész erővel utalnak rá *a magyar zenei folyóirat gondviselészerű hivatására*. A komoly folyóirat a tudományosság előkészítésében az előcsatározás műveleteire van hivatva. Még abban az esetben is, mikor a tudományos könyvnek megbízható piaca van, elhibázott taktikai vállalkozás tudományos köteteket reá szabadtítani arra a közönségre, melyet egyenlőre csak cseppekkel tanácsos reá nevelni a tudományos befogadás megkedvtelésére. Azért a magyar zenei folyóiratnak csak töredékeket, mindenkor a gyakorlati élet apró jelenségeivel összefüggő kérdéseket szabad a tudomány görcsőve alá venni. Ha a zenei folyóirat ezzel a föladatával a népszerűsítés szélesebb medrét vájtja ki a maga számára, akkor következhetnek azok a hosszabblélekzetű értekezések és részletkérdések, melyeknek eleven tipusa a világszerte ismerős berlini „Musik“. S mert egész értelmi művelődésünk még gyerekcipőkben jár, ezért roppant nagy szükség van arra, hogy életrevágó folyóirat *eleven kapcsolatot létesítsen tudomány és hangversenyélet* között. Az utóbbiból kell táplálkoznia az elsőnek s minden apró tudományos gondolatnak a gyakorlatiasság címerével fölékesítve kell bemutatkoznia. A bölcselkedő és merően spekulatív formától még távol állunk s ezt a haladottabb értelmi irányzatot nem az életnek, hanem a folyóirat nevelő munkájának kell valóra váltania.

Hogy Magyarországon ez az értelmi nagykorúság még mindig hiányzik, talán azon a szemponton is mulott, hogy a múltban dolgozó folyóirataink nem tartottak fenn állandó, meg nem szakított összekötetésen alapuló folytonosságot a közönséggel. Programmszerű nevelésre ugyanis csakis ezen esetben gondolhatunk sikeresen. S mikor ezt az okot fölhozzuk, nem a világháború által kikényszerített szélcsöndet értjük. Hanem azt, hogy a folyóiratok irányzataikkal együtt koporsóba kerültek. Talán emberekhez és nem eszmékhez voltak hozzáláncolva s azért minden érvényesülésük csak töredékes volt, melynek hamarosan a felejtés jutott osztályrészül. Nem programmot szolgáltak, hanem az idő és tér szűk korlátain belül mozogtak.

s azért a történelmi fejlődéshez és tökéletesbüléshez nem szólhattak hozzá döntően.

A világháború azonban a folytonosságot is némaságra kárhoztatta. Harmadik éve, hogy mint a szertehulló kalász, evidencia és elkönyvelés nélkül peregnek le a magyar zenei kultúrának háborús napjai. Valahol hibának kell itt lennie, mert ahol termelés van, ott a nyilvántartásnak is meg kell történnie. Ha a háború kezdete óta némaságot kényszerített volna e vérzivatar a lelkekre, még akkor sem volna szabad az írott betűnek elnémulnia, akkor is kellene tér és hasáb arra, hogy elégiákat mondhassunk, zokszavakat ejtsünk, idézzük a munkás multat s ne hagyjuk kiveszni a szívekből a jövő szép kulturreményéseit. De minderről szó sincsen. Kisebb pauzáktól eltekintvén, szinte normális szabályszerűséggel pereg le hangversenyéletünk. Zenetársadalmi kérdések, szervezkedések és tömörítések szükséglete most nem időszerű ugyan, de ki tagadhatja, hogy az előkészítés munkája talán egy árnyaltnál több az egyszerű köteleltségnél. Eleinte hallgatott az irodalmi és zeneszerzői tevékenység s az utóbbi időben mintha ezt is megtörte volna a háborús nyomdatechnika kielégíthetetlen Molochja. Egymásután jelennek meg újdonságok, könyvek és zeneművek, csupa igaz érték, melyeknek azzal kell beérniök, hogy a napilapok nagyobb terjedelmű vasárnapi számainak irodalmi rovatában jut számukra egy néhány kegyelemszó.

Lehetetlen át nem éreznünk, hogy itt a magyar zenei művelődés bőrére megy a vásár. S ha egészen őszinték vagyunk, ismerjük be, hogy dicsőséges multra visszatekintő laptestvéreink nem azért szüntették be az üzemet, mintha ezt a háborus zenekulturát kevésre becsülnék, vagy nem tartanák érdekesnek arra, hogy emlékeit összefoglalják. Itt inkább a fogyasztókon mulik a hiba, kik kedvtelenekké lettek, elfelejtették régi kötelezettségeiket, sokan fegyvert fogtak s így a nagymultu magyar folyóiratok anyagi megalapozása lett kérdésessé. Viszont eme meggyőződés dacára lássuk csak be egész őszintén, hogy a publicitás kérdésén fordul meg minden. Amint a német szakfolyóiratok legtöbbje háborúban is rendületlenül szolgálja hazája kulturáját, sőt tudományos lapok egész serege lát napvilágot, úgy egészen kétségkívüli felelősségekben jelentkezik a feladat, hogy a főnforgó szélcsőnd dacára modját kell ejteni annak, hogy három év óta néma zenekultúránk új alapon, új organum révén új megismeréshez és új elkönyveléshez jusson.

A szélcsönd tanulságai első tekintetre merésznek bélyegzik majd új vállalkozásunkat. Anélkül, hogy tiszteletreméltó érdemeket akarnánk sérteni, nem a versengés szenvedélye az, mely új program megalkotására ösztönzött. Nem is ideiglenes állapotok között való zavaros halászás az, mi megszólalásra készítet. Az első parancsoló eszményi tekintetünk az a szempont, hogy e nagy napok zenei élete ne legyen a felejtés sorára kárhozthatva. Hogy háború idején is legyen összetartó kapcsolatunk, mely az élő művészetből indul ki a jövő művésze javára. S ez a hitünk anyira meggyőződéses, hogy egymagában is indítóokul szolgálhatna arra, hogy meginduljunk. De van nekünk más kettős szempontunk is, mely vállalkozásunkat létjogosulttá avatja s mely egy pillanatra kétségtelenné teszi, hogy a talaj, melyen állunk új s a terjeszkedés, melyre a lap jövőjét építeni kívánjuk, egészen eltérő az eddigiekkel szemben.

A folyóirat életképességét a publicitás kettős rétegére kívánjuk kiterjeszteni. Az első, hogy a *Zenei Szemle* nemcsak a hivatásosokat kívánja zászlaja alá toborozni, hanem a művelt értelmiséget. Azon mérvben, ahogyan a zene hallgatása és értékelése a műveltség fogalmával azonosul, oly mértékben a zenei értelmiséget nemcsak tanárok, nevelők, írók és művészek fogják alkotni, hanem *Magyarország értelmi világának nagy zöme*. A második nagy programmpontunk a *vidék meghódítását tűzte maga elé*. Kultúránk fejlődésében a decentralizáció kötelessége és eredményei tagadhatatlanul magasabb fokot jelentenek. S ahhoz, hogy Magyarországon eredményes nemzeti kultúrát tudjunk csinálni, a vidék támogatására és közreműködő tevékenységére van szükségünk. Ha ennek a kettős tényezőnek meghódításában csak részleges eredményeket érünk el, úgy a *Zenei Szemle* boldogulása nem lesz kétséges.

Eszményiesen lelkes munkánkat értékelje a magyar zene-kultúra, melynek minden országos cselekvését éber szemmel kísérjük. S mikor vezetőhelyen hitvallásunk minden pontjára vonatkozólag magyarázattal szolgáltunk, a lelkiismeretes kötelességteljesítés nyomán alkalmat kívánunk nyújtani arra, hogy új vállalkozásunk küszöbén történelmi időkhöz méltó módon oldjuk meg a reánk várakozó föladatokat. Úgy nemzeti, mint tudományosan művészi szempontból csak akkor tudunk helyt állni, ha megértő támogatással kíséri kezdő lépéseinket a művelt zenei társadalom.

Liszt Ferenc.

+ Irta Gróf Siczfy Géza. +
v. b. i. t., a Nemzeti Zeneked elnöke.

Nagy hegyek a távolból nézve még nagyobb arányokat öltenek, így van az nagy emberekkel is. Amig Liszt e földön járt, csodáltuk, most pedig bámuljuk. Bámuljuk munkáiban, melyeket sokan nem ismertek, nem akartak és nem birtak ismerni. Witgenstein hercegné azt mondta Lisztről: „Messzebbre hajította dárdáját a jövő századok ködébe mint Wagner,” s íme midőn merész ujítók az opera terén túl akarják szárnyalni Wagnert, már is elavultnak mondván műveit, — Liszt zenéje érintetlenül megmaradt fiatalnak, győzedelmes fenségében!

Liszt legszebb koszorúit Wagner dicsőségének áldozta föl. A világhírű virtuóz és zeneköltő elég nagy volt, hogy a legmagasabb babérfák lombjait magának leszedhesse, de ő Wagnert emelte vállára s átengedte annak a babérfák legszebb füzereit. Főnséges dolog ez, de kegyetlenség önmaga iránt. Szép volt, nemes volt, szükséges volt, hogy Wagner szolgálatának áldozza fel erejének javát, de azért mégis elvitázhatatlan igazság, hogy Wagner feltűnése Liszt művészi érvényesülésének nagy hátrányára szolgált.

Liszt megdöbbenően nagy és sokoldalú egyéniségét nem lehet egy rövid emlékbeszédben festeni, oly arányok ezek, melyeket csakis egy könyvtár méretei fogadhatnak be. Olyan volt ő, mint egy óriási orgona, melynek számtalan regisztere mind más hangulatot, más hangcsodát, más világot nyit meg előttünk. Az ő személyében több ember tehetsége, egyénisége volt egyesítve: lelke, férfias bátorsága, energiája magyar volt, szorgalma, kitartása német, társas érintkezésének szeretetreméltóságában francia, az összes művészetek szeretetében és műérzékében olasz, arisztokratikus, konzervatív nézeteiben angol volt. Egy csodaember! A zenében épp ily sokoldalúnak bizonyult; szerette a német klasszikusokat és Wagnerrel megteremtette a modern iskolát. Magyar rapszodiáiban hazai zenénket soha sem remélt formai tökélyre emelte. Az olasz zene belkantóját megszólaltatta zongoráján, s nem egy darabjában a francia lira bájait élvezzük.

Útolérhetlen virtuóz, zseniális zeneköltő, karmester, tanár, író egyesült személyében. Mostanáig hat vaskos kötetben jelentek meg életrajzai, esztétikai tanulmányai, kritikái és útleírásai. Leveleiről nem is szólok, e kis mesterművek ezrével kerültek ki tolla alól. Hogy beszéljek Lisztről a

zongoravirtuózzról? A legjelesebb író sem képes egy vidéket úgy leírni, hogy lelkünkben csak megközelítő képet alkothassunk magunknak szépségei felől; a legnagyobb festő meglepő hasonlatossággal lefestheti az embert, de az néma lesz, a szobrász alkotása szintén néma és hideg marad. Liszt játékát leírni nem lehet; újjai alatt a zongora visszatükrözte e nagy ember ihletett lelkének minden hangulatát. Ez a hangszer nem volt többé zongora, de az ő nagy lelkének megnyilatkozása sohasem hallott hangcsodákban. Ha hatalmas fejének dús fehér sörényét megrázta s belekapott a remegő hangszer baszusába, azt lehetett volna hinni, egy erős oroszán hívja harcra ellenfelét a pusztában. Pedig e dús fehér hajzat a béke lobogója volt. Liszt — kit egész életén át a dicsőség mellett hálátlanság kísért — mindent és mindenkinek megbocsátott. Lisztet még mint virtuózt is üldözték, pedig ő a modern zongorázás megalapítója: reákényszerítette azt a rövid lélekzetű, fecsegő hangszert, hogy kitartott melódiákat énekeljen, sokszólamúságával zenekart pótoljon, másféle hangszereket utánozzon. A két pedál együttes használata által egészen új hatásokat ért el, ha tíz újja végigszáguldozott a zongorán, az egész zenekarrá változott, minden újja egy halhatatlan művészt pótol és oly teknikai feladatokat oldott meg, melyek eddig lehetetleneknek látszóttak. Ha Liszt életében csakis Beethoven kilenc szimfoniáját írta volna át, ezeket a megbámult zongorapartitúrákat, már akkor is halhatatlan lenne, pedig mit és mennyit írt e nagy ember. Ezerkétszáz műve jelent meg nyomtatásban: oratóriumok, szimfóniák, zongoraversenyek, misék, zsoltárok, kantátók, rapszódia, dalok és átiratok. Nemcsak a zongora királya volt ő, de a zeneköltés fejedelme is, még pedig Isten kegyelméből a zseniálítás koronájával homlokán.

Lisztől mint tanárról is egész könyvet lehetne írni; mennyi tudás, mennyi szellem, mily bámulatos oktató képesség! Egy odavetett szó, kezének mozdulata, arcának kifejezése rögtön megérteté velünk a darab szellemét, de nemcsak azt, megtanított egyszersmint az ideál és művészet tiszteletére is. Valóban a művészet fenséges apostola volt ő!

Gyakran gáncsolták Lisztet mint karmestert, az ő felfogása egy századdal előzte meg korát és jelszavát: „A karmester ne legyen evezős, hanem kormányos” — ma már minden művelt zenész érti. Liszt stílust, lelket, muzsikálást, szellemet, erőt és előkelőséget varázsolt zenekarába, s a zenetörténet arany betűkkel jegyezte föl karnagyi eredményeit Weimarban s az egész művelt világban.

Liszt mint zeneszerző sok babért kapott, de még több töviskoszorút. Nem akarták elismerni univerzális tehetségét, pedig ma már nagyszabású szimfóniai műveit az egész világ elismerése és tapsai kísérik, s bár késői elismerés érte halhatatlan egyházi zeneszerzeményeit, de ma már értékelni tudják azt a kincset, mely ezen fenséges művekben fekszik, mert Beethoven „Missa solemnis“-e óta senki sem írt oly hatalmas templomi zenét,

mint Liszt Ferenc és nem ok nélkül nevezték a katolikus egyházi zene reformátorának.

E nagy művészi alkotás nemcsak Liszt zseniálításából és tudásából, de megható hithűségéből is ered, mely őszinte és igaz volt, mint a nagy mester egész jelleme. Ezt is igyekeztek kétségbe vonni jóakarói, pedig be van bizonyítva, hogy midőn Witgenstein hercegnő vonakodott vele házasságra lépni, Liszt ifjúkori vágyát követve, az egyházi rendbe lépett, remélvén, hogy így többet használhat az egyházi zene ügyének.

Élete küzdelmes volt és sokat küzdött eredménytelenül. Nálunk is megnehezítette működését, hogy nem beszélte hazája nyelvét, s mi, kik a lelkes magyar szót többre becsüljük a legnemesebb tettnél, nem tudtuk ezt neki megbocsátani; pedig magyar rapszodiáiban mily ékes magyarsággal szólott hozzánk! Senki, de senki sem írt ily formailag tökéletes magyar zenét mint Liszt Ferenc. Tőle tanultunk mi és tőle fognak tanulni a jövő nemzedékei is miként kell a magyar népdalt művészi formába önteni, csengő ritmusokban megszólaltatni, a magyar nép érzését, a magyar génusz minden sajátosságát és legbensőbb lényegét zenében visszaadni.

Liszt a magyar zene érdekében még azt is tervezte, hogy magyar operát ír. Megbízta Mosenthalt a szöveg ügyével, ki egy magyar író segítségével egy „János” című szöveget írt, de Witgenstein hercegnő ellenzésére ez a gyönyörű terv a magyar zeneügy legnagyobb kárára meghiusult. Liszt alakító képességének drámai erejével bizonyára magyar remekművet alkotott volna. Talán szerencséje, hogy így történt, legalább érző lelkét nem érte a nálunk elmaradhatlan gáncs, lekicsinylés, gyanúsítás és rágalom. Mi nem becsültük meg Lisztet úgy, amint azt tőlünk megérdemelte, sőt megkövetelhetette volna. Néhány napig agyon-tömjénezünk s évekig keserítettük. Nagyon kis kör volt az, mely Lisztet igazán szerette, tisztelte. Az ő hatalmas tudása személyének súlya, kultúrájának univerzális volta nyomasztólag hatott sok emberre. Megrágalmazták, — a legszörnyűbb vádakkal illették, hazafiatlannak mondták. Égbe kiáltó hazugság! Mi öregek, akik közel állottunk hozzá, Isten és ember előtt bizonyíthatjuk, hogy Liszt Ferenc lelkes hazafi volt és lángoló szeretettel csüngött hazáján. Midőn 1838-ban a nagy áradás szomorú hírét veszi, a következő sorokat írja a francia Massartnak: „Eszembe jut Magyarország, mely annyi nemes, bátor embert ajándékozott a világnak és hazafias lelkesedéssel vallom, hogy én is e régi, erős faj szülötte vagyok. Ó! én drága távoli hazám, ismeretlen barátaim, nagy szent családom! fájdalomd vészkiáltása szívem gyökeréig hatott és megszügyenülve najtom le fejemet, hogy ily sokáig nem gondoltam veled!”

Liszt nem volt a pusztá szép szavak kedvelője, felbuzdulását mindig nemes tettek követték. Tudjuk mily fejedelmi bőkezűséggel gondoskodott az árvízkárosultakról. 1839-ben ezt írja Festetics grófnak:

„Mily boldogság reám nézve, hogy ismét megláthatom hazámat! Gyönyörű, lovagias hazám iránti szeretetem mindig lelkemben él, bármily ritkán léphetem át határát s ha nemis bizonyíthatom be, mily határtalanul szeretem, tisztelem és becsülöm szép szülőföldemet.“

Ekkor jött Magyarországra s hangversenyeinek jövedelméből három-negyed részt hazájának ajándékoz.

Midőn a Nemzeti Színház szinpadán hat magyar mágna átadta Lisztnek a sokat gúnyolt díszkardot, mily tapintatosan felelt, mondván:

„A béke kezeibe adják a kardot annak jeléül, hogy Magyarország a kultura és művészet terén akar győzedelmet aratni, mert kell, hogy Magyarország minden dicsőségből kivegye részét és jogosított arra, hogy majdan a nemzetek élén haladjon.“

Igy beszél és így cselekszik egy ember, aki rossz hazafi?! Magyarországnak nincsen elég virága, hogy annyi koszorút kössön Liszt emlékének, amennyit ő megérdemelt. Neki köszönhetjük, hogy a magyar zenét nemes formájában külföldön megismerték és méltatják. Rapszódiai bejárták az egész művelt világot s zenészeink új impulzusokat nyerve, ma már helyet foglalnak Európában.

Liszt Ferenc mint öreg ember tért vissza hazájába.

Igen, az öreg Liszt mienk;
 Anyjához visszatért!
 Hozott hírt, fényt, dicsőt, nagyot
 S egy erdővel babért.
 Más kincset ugyan nem hozott,
 Szétosztá vagyonát,
 S mint fenséges koldus-király
 Kereste fel honát.

És íme ez a koldus telt marékkal pazarolt, pénzét, tudását, művészetét, szeretetét, sőt halhatatlanságának babérágait is szétosztotta nálunk.

Alapítványok örökölték meg nagy nevét, derék zenészeket és művészeket nevelt Magyarországnak; ötvenéves művészi jubileuma alkalmával legbecsesebb emlékeit a Nemzeti Múzeumnak adományozta s adományozó levelében ezt írta: „Küldöm ez adományt, hogy a magyar művészeket hazaszeretetre és a hazai művészet szolgálatára buzdítsam.“

Rövid szavakkal vázoltam Liszt személyét és óriási munkásságát, végül el akarom mondani, mit köszön e nagy embernek a „Nemzeti Zenede.“

A „Nemzeti Zenede“ eszméje az ő lelkében született: midőn 1839-ben a magyar főnemesség Liszt tiszteletére díszbédet adott, egy Liszt-szobor eszméje került szóba, sőt rögtön egy ívet írtak alá tekintélyes összeggel. Liszt felállt és lelkes szavakkal kérte bámulóit, állnának el tervöktől és inkább alapítsanak egy zenekonzervatóriumot, melynek vezetője és elnöke majdan ő leend. „Mert életem büszkesége lesz hazámat szolgálhatni,“ mondá. Hangversenyének jövedelmét e célra szentelte és

megtoldotta saját pénzéből az összeget ezer forinttal. Ő volt tehát első alapítónk, kezdeményezőnk és szellemi elnökünk!

Liszt életének alkonyán még egyszer felragyog régi dicsőségének napja, a magyar kormány a párisi világkiállítás zsűrijében Lisztet kéri fel Magyarország képviselőjére s ő így felel: „Soha sem űztem a hazafias fecsegés kultuszát, de mindig szolgálatra készen állok, ha szeretett hazám kívánja.“ S ekkor a hír szárnya szerte hordja Liszt párisi útját, egész Európában izgalom támad, mindenki látni és hallani akarja őt. Meghívást meghívás követ s a nagy öreg ember megindul utolsó diadalútjára.

„ . . . És utra kél. Ilyen csodát
Nem bámult szem soha;
A gyorsan fejlődő világ
Felpezdül általa.
Óh, van-e hang szebb, hangzatosb
Félszázad év után,
Midőn másodraj nemzedék
Küzd ősapák nyomán.
S öreg-szülék meséinek
Hallása tesz csodát,
Hogy látva, nem is hallva őt
Sírniak az unokák!“

Ünnepelve, elárasztva virággal, babérral, feje körül a dicsőség glóriafényével Bayreuthba megy a nagy ember. Wagner halála után a bayreuthi előadások sorsa bizonytalanná vált, szükséges volt, hogy Liszt dicsőségének sugaraival bearanyozza azokat és új fényt vessen barátja alkotásaira. Összetört testében egy életszikra, kezében egy fényes fáklya, így érkezett meg, utolsó pillanatig szolgálva a művészetnek és mások érdekeinek!

... És meghalt

Tetőtleni kertemben egy fenyőfa zöldül, vasrács veszi körül e felírással: „E fát Liszt Ferenc ültette.“ Ez a fa már nem az, melyet ő ültetett, az a fa kiszáradt. Négy éven át mindig újat ültettem helyette, míg végre egyik megfogamzott. Tiszteletben tartom, mert gyökerei körül az a magyar föld fogamzott, melyet egykor Liszt ásója érintett.

Gondolatok.

A költészet minden művészetnek lényege,

A művészet a művész fölött áll.

A vezérmotivumok sokszor kényelmet jelentenek abból a szempontból, hogy a zeneszerzőnek nem kell újat föltalálnia.

A program az az eszköz, mely a zenét a közönség ama nagy zöme előtt, mely gondolkodó és cselekvésre érett emberekből áll, könnyebben fölfoghatóvá és érthetővé teszi.

Chopin E-dur etüdjéről: négy évet engednék az életemből, ha ezt a négy oldalt irtam volna.

Liszt Ferenc.

Zenei Nevelés

A csodagyermek.

+ Irta Dr. Hubay Jenő. +
udvari tanácsos, az orsz. m. kir. zeneakadémia tanára.

Szilárd a hitem, hogy minden nagy tehetség, minden igazi művész egykor csodagyermek volt. Egyiknek tehetsége korábban bontakozik ki, a másiké később. Előnyös befolyás, ha a szülők maguk is foglalkoznak zenével, ez esetben korábban jelentkezik és válik éretté a talentum. Így Mozart esetében bizonyára atyja szeretetteljes figyelme keltette fel a zenei tehetségnek korai fellobbonását. Más zeneértő család körében főként a mostani korban, amikor a csodagyermek-kultusz kereseti forrássá vált, már a gyermek leggyengébb zenei érzéke is üzleti spekuláció kiindulópontja. Innét, hogy első zenei intézetünkön öt, sőt négy-éves gyermekeket, mint „még eddig páratlan zenei tehetségeket” mutatnak be.

Hosszú pedagógiai működésem folyamán számos tehetséges gyermeket láttam felnőni és megállapíthatom, hogy a *valódi tehetség* megítélésében sohasem tévedtem. *Vecsey Ferencet* édesatyja hat éves korában mutatta be. Az atya maga is lelkes szeretettel csüng a hegedűn és boldogító érzéssel telt el fia zenei hajlamainak első megnyilatkozása alkalmával. Miben állnak e megnyilatkozások? Rendszerint ugyanazok. A szülők mondják, hogy a gyermek már két-három éves korában főzőkanállal hegedült s ujjával a fazekakon dobolt és csak zenei dolgok érdekelték.

A kis Vecsey Ferenc vezetését hét éves korában vettem át. Minden újabb lecke megerősített abbéli meggyőződésemben, hogy valódi talentummal állok szemben. Ferenc oly rendkívüli előhaladást tett, hogy már tizenegy éves korában az irodalom mesterműveit elragadóan adta elő. Atyja erre elhatározta, hogy a kis művészt Berlinben lépteti fel. Hogy mily eredménnyel, — ismeretes. Azóta Ferenc napjaink egyik legnagyobb hegedűművészevé fejlődött.

Érdekes jelenség volt *Geyer Stefi* is, aki mint tizenkét éves gyermek Beethovennek koncertjét zenei felfogás szempontjából is hihetetlen érettiséggel adta elő nyilvánosan. Nemrégén iskolámból ismét egy 13 éves gyermek lépett a nyilvánosság elé. Neve — *Pártos István*. Szokatlanul nagy tehetségével egyhamar magára irányítja majd a külföld figyelmét is. Ez a gyermek nem zeneértő család sarja. Atyja rég elhalt s anyja

önmagát és fiát keze munkájával tartotta fenn. Zeneakadémiánk előkészítő tanszakára hét éves korában vették fel; amint ezt elvégezte és tanárja őt mint igen szorgalmas és tehetséges ifjút méltányolta, felvettem tanszakomba.

Ez az ifjú nem ment csodagyermekszámba — és mégis az volt. Szokatlan talentumáról egyrészt hihetetlen technikai teljesítményeivel győzött meg, másrészt a művészet minden belső titkának mélységes megértése révén. Óráról-óra 10—15, sőt még több gyakorlatot tanult meg s azokat kívülről játszotta. Tudvalévő, hogy a gyermekek nem nagy kedvvel játszanak gyakorlatokat. Pártos azonban nagy érdeklődést mutatott az etüd-ök iránt is és a nehézségeket játszói könnyűséggel győzte. Ma tizenhárom éves s alig van nevezetesebb mű, amelyet kívülről előadni ne tudna. Tehetsége minden külső behatás nélkül tört magának utat.

Hogy a művészi kifejlés hogyan és mikor áll be, az egyénenkint különböző. Hogy pl. *Wagner* Rikárdból — aki tudvalevőleg csak később nőtt nagygyá — egy hegedülő vagy zongorázó csodagyermeket lehetett volna teremteni, erre nehéz válaszolni. Tán csak a körülményeken mulott, hogy ez nem történt így. Úgy gondolom azonban, hogy sokkal több fel nem fedezett és ki nem aknázott tehetség van, mint olyan, amely az érettség fokáig jut el. Az intellektuális kifejlés nagyobbára párhuzamosan jelentkezik a technikaival, bár megeshetik, hogy a technikai tudás felülmúlja a szellemi, vagy éppenséggel megfordítva: vannak nagy szellemi tulajdonokkal rendelkező művészek, akiknek a technikával állandóan küzdeniök kell. Ez nemcsak a művészi szakra, hanem a kompozícióra is áll.

Rendkívüli tehetséggel megáldott gyermekeknél mindig azt tapasztaltam, hogy abszolút hallásuk van. A zongorán megütött hangot, sőt kisebb zenei frázisokat is utánénekelnek. Az előrehaladottabbak meg tudják nevezni az egyes hangokat. Ugyanez áll a szépérzékre, valamint formaérzékükre is, amely egyes művek előadásánál különös módon nyilatkozik meg olyformán, hogy a zenei frázist többnyire helyesen érzik át és fejezik ki. Ha azonban egyszer-másszor a kifejezés átérzése helytelen, vagy a frázisnak meg nem felelő, feltűnő, hogy mily könnyen lehet a gyermekekben a helyes iránt való érzéket fölkeltetni.

És ilyenkor mély hálával telnek el mesterök iránt.

A tehetséges gyermekek lelkiélete is mint kiválóan intenzív tűnt fel előttem. Minden után érdeklődnek, szívesen hallgatják a zeneművészet mestereiről szóló magyarázatokat, anekdotákat és elbeszéléseket, úgy a tanulmányban, mint az egyes művek értelmezésében teljes komolysággal fogják fel dolgukat.

Hihetetlen ambíció járja át őket, dolgukat mindig jobban akarják csinálni, mint akárki más, sőt úgy tűnik nekem, mintha a művészi felelősségről is sejtelemmel bírnának. Valóban nincs meghatóbb, mint azt látni, hogy ezek a kis emberkék az előadás alatt micsoda művészi

entuziazmusban gyúlnak ki. Mindenesetre, ha a hegedű a tokba kerül, megint gyermekekké lesznek: pajkosak, ugrándozók, ujjonganak, füttyülnek és nem gondolnak többé a lelkesültségnek éppen az imént átélt meleg perceire. Sohasem tapasztaltam, hogy az erotika e gyermekek művészi koraérettségére befolyással lett volna. Ellenkezőleg a tanulás, az ambíció és a sok nagy benyomás, mely őket éri, annyira igénybe veszi erejüket és energiájukat, hogy meggyőződésem szerint e tekintetben a normálisan fejlődő gyermekek megelőzik. Az alkotó képesség nem mindig észlelhető, észrevettem azonban, hogy e gyermekeknél a zene íránt való érzék sokkal élénkebb, mint a kevésbbé tehetségeseknél.

Megegyezem mesteremnek, *Joachim* Józsefnek nézetével, hogy valamely tehetség értékének döntő megítélésében annak csak teljes foku kifejlődése után lehet határozottat mondani. A csodagyermek kiaknázásában és kihasználásában és a teljesítményeikkel való spekulációban is van valami visszataszító. Sőt káros is, ha egy tehetséges gyermek, ahelyett, hogy művészi és irodalmi tanulmányait folytathatná és befejezhetné, a pénzszerzés eszközévé válik. Bizonyos rendkívüli esetekben azonban nem látom be, miért ne tegyünk kivételt. Hisz a legtöbb csodagyermek nem származik gazdag szülőktől, sőt többnyire támogatásra szorul. Tehát mért tartjuk vissza őket attól, hogy megszerezzék azt, amit későbbi éveikben egyáltalán nem érhetnek el?

Mért ne tegyenek hírnévre szert és mért ne szerezzenek vagyont? Mit ártott Mozartnak, Lisztnek és annyi később is magasztalt nagy művésznak, hogy ők a csodagyermek kultusz világában példával szolgáltak? Természetesen mindez csupán a valódi csodagyermekre vonatkozik s nem olyanokra, kiket dresszura tesz azokká. A kis csodaművészeknek, akik a nyilvánosság elé lépnek, hozzátartozóik oltalma alatt kell állaniok, hogy azok őket minden túlerőltetéstől és minden más káros benyomástól távolartsák. Minden hangversenykörút után a gyermeknek újból kell tanulmányait folytatni. A nyilvános fellépés a tanítónak gondos ellenőrzése mellett a gyermeknek csak előnyére válik. Mindenesetre kíváncsi vagyok, hogy a gyermek a testi kifejlés éve alatt ne lépjen nyilvánosság elé. A pubertás bizonyosan döntő befolyással van a gyermek további művészi fejlődésére; praxisomban azonban még nem fordult elő, hogy valamely gyermek fényes előnyeit a kifejltség beálltával elvesztette volna.

Azon kérdésre, hogy mért vannak csak a zeneművészet terén csodagyermek, azzal válaszolhatok, hogy a zenei tehetség fejlődhetik és erősödhetik a legkönnyebben. De más téren is vannak csodagyermek. 1882-ben pl. Párisban *Flammarion* Camille-nél egy kilenc éves kis számológépművészt, *Inaudi* Jakabot ismertem meg, aki akkor szenzációs sikereket aratott. Ez a gyermek a legnehezebb algebrai feladatokat mesészerű gyorsasággal oldotta meg. Azután láttam már

színpadon is gyermekeket, akik a legnagyobb ügyességgel alakítottak, táncoltak és beszéltek. A képzőművészetek terén is bizonyára vannak csodagyermek, akik azonban nem léphetnek a nyilvánosság elé. De otthon elveszik a ceruzát és az ecsetet s nyakra-főre rajzolnak-festenek. A mi Munkácsynk is már mint asztalosinas, tíz éves korában, tulipánokkal festegette be ládáit. A nyilvánosság elé azonban csak a kis virtuózok léphetnek, akik ugyanazt teszik és ugyanazt nyújtják, mit a nagyok. A legtöbbször mindenestre csak mesterüknek másai és fotografiái ök, de a valóban kiváló s nagy tehetségekben már kicsillan a sajátos, sokszor éppen az önálló talentum, amely aztán később teljes mértékben nő nagygyá.

Ötfokú hangsor a magyar népzeneben.

+ Irta: Dr. Kodály Zoltán, +
az orsz. m. kir. zeneakadémia tanára.

Aki nyomtatásban megjelent népdalgyűjteményeink szegényes tartalmát ismeri és tudja, hogy ez is csak néhány vidékünk dalainak felületes megfigyeléséből ered: nem csodálkozik, ha újabb, rendszeresebb, nagyobb területre kiterjedő gyűjtések sok újat hoznak, sok olyanra tanítanak, amit Mátray, Drini, Bartalus gyűjteményeiből nem is sejtthetünk.

Hogy az ötfokú hangsor, annyi régi nép, talán minden népek zenéjének kezdete: nálunk is él és virágzik, 1907 óta tudjuk, mikor Bartók Béla először talált nagyobb tömegben eféle dalokat Székelyföldön.

Hol található? Amennyire azóta megállapíthattuk, az ötfokú dallam-típus otthonos az egész székely területen, a bukovinai csángó-székelyeknél; nyomai vannak Dunántúl és a felvidéki magyarság közt. Határörző népeinknek a székelyekkel való közösségéhez egy vonással több.

Hol van meg ezenkívül, hol nincs meg: azt ma nem tudhatjuk, mert az ország területének nagyobb feléről népzene dolgában még mindig nem tudunk semmit.

Szerkezete. A mi ötfokú hangsorunk olyan „természetes” (vagy lefelé haladó melodikus-) moll-hangsor, melyből kimaradt a 2-ik és 6-ik fok. Ha pl. g'-t választjuk tonikául, akkor a sor: g' b' c'' d'' f''. A legtöbb dallam ezen az 5 hangon kívül érinti a tonika alatti f'-et, és a tonika oktáváját g''-t; igen ritkán előfordul a felső terc: b''. A lehető legnagyobb terjedelem (ambitus) tehát: f' g' b' c'' d'' f'' g'' b'', a minimum: g' b' c'' d''; néhány dallam t. i. négy hanggal beéri, úgy hogy voltaképp tetratonikáról is lehetne szó. De ez kivétel. Minthogy félhang nem fordul elő, hangsorunk a félhang nélküli (anhemitonikus) pentatonika típusához tartozik.

A dalok tempója, ritmusa. Tempóra nézve találunk élénk mozgású, végig változatlan tánclépésben maradó dallamokat is, de nagyobb részük rubato, inkább lassú. Ehhez képest víg szöveget csak a táncdalokban találunk, ott se mindig; a lassúk szövege mind komoly, sőt a legszomorúbb.

A székeleyek „keserves“-nek nevezik ezt a fajtát; s egy-egy dallamba belemelegedve ki nem fogynak a búsnál búsbabb versekből. A rubato nem annyira hirtelen tempóváltozásokat jelent, inkább a fermáták, sorközi szünetek különböző hosszúságára vonatkozik, a parlando-részletek időmértéke általában nem nagyon sokféle. A később közlendő példák némelyikén kísérlet történt a rubato lehető pontos jelzésére.

Rítmus. A dallamok izometrikusak, (egyforma terjedelmű sorokból állók) a sorok 6, 8, 11 és 12 szótagosak; táncdalokban leggyakoribb a 11-es; „keserves“-ben a 8-as. A sorok száma egy-két kivétellel: négy. A szövegek, a dallamnak megfelelően, 4-soros strófákra tagolódnak, de különösen a 8-asok és 12-esekre nem ritkán 2-soros töredékeket is hallunk, egyes vidékeken pedig a dallam 4—4 sorára a szöveg 2—2 sora esik, minden sor ismételve. A dallam és szöveg viszonyának tisztázására még sok megfigyelésre van szükség.

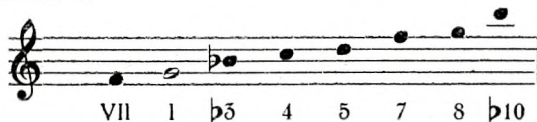
Ornamentika. A lassú „keserves“ nóták feltűnő sajátja a gazdag ornamentika. Tévedés ezt akár kántori modorosságnak, akár oláhosságnak tartani, — hogy a két legtöbbször hallott véleményt említsem. Tudjuk, hogy az ornamentika a 16. század végétől szinte a 19-ik elejéig európa-szeri uralkodott a műzenében; az előadóművészet egyik külön, bonyolult ága volt. Hogy mennyiben ennek a stílusnak maradványa a székeley és általában a régi magyar ornamentika, (mert az idősebbek országszeri több-kevesebb cifrázattal énekelnek maig) vagy mennyiben van köze a keleti zenék hasonló jelenségeihez: ma nem tudjuk. Akármilyen eredete: bizonyos, hogy érdekes régiség, minden hangja figyelmet érdemel, annál inkább mert sokáig már nem halljuk. A mai 20—30 évesek már nem tudnak, nem is akarnak úgy énekelni. Az ízlésváltozás folyamatát szinte kézzel foghatjuk, szemünk láttára meggy végbe. Az előadómóddal együtt többnyire a dallamok is letűnnek.

Nagy értéket veszít ezzel az élő népzene. Ez a stílus annak, aki beletanul, aki megtud szabadulni a nyugati (főképp német) zenében való elfogultságtól: a legnagyobb művészi gyönyörűséget szerzi, még az iskolázatlan énekesek előadásában is nagy leszűrttség, érettség és tökéletesség egyszerre: zárt stílus benyomását kelti.

Az ornamentális hangok és hangcsoportok előadása mindig lágy, glissando-szerű portamento, még akkor is mikor egyes hangok határozottan kihallatszanak e csoportból. Ha némi fogalmat akarunk szerezni e dalok hangzásáról: csak énekelni próbáljuk őket, sohase zongorázni.

Megjegyezzük, hogy a díszítő hangok során átmenetben, egy-egy pillanatra, megszólal a 2-ik, ritkán a 6-ik fok is, anélkül, hogy a különleges pentaton karaktert a legkevésbé érintené.

Melodika. A dallamszerkezet nyitjára leghamarabb úgy jövünk rá, ha a sorok záróhangját vesszük szemügyre: ez a négy oszlop, amely a dallam épületét tartja. Megkönnyíti az összehasonlítást, ha minden dallamot közös *finalis*-ra hozunk. Erre legalkalmasabb hang a g'. A hangok neveit számokkal helyettesítve

minden négysoros dallam sorvégeit egy háromjegyű szignatúrával fejezhetjük ki. Pl. 1 4 5: jelzésű dallam első sora g'-n, második c''-n, harmadik d''-n végződik. A negyediket azért fölösleges jelölni, mert úgyis mindig g'.

Időszerű Kérdések

Zenetanárok Országos Szövetsége.

+ Irta Szent-Gály Gyula, +
a miskolci városi zeneiskola igazgatója.

A háború előtt szeretttük elhithetni magunkkal, hogy a zenekultúra terén rohamosan haladunk, sőt egyben-másban már a nyugati államokkal is versenyzünk. Hiszen haladunk . . . haladunk, mert hát: „Gutta cavat lapidem“, még a vízcsöpp is kivájja a sziklát s a mi haladásunk is jóformán csak annyi, amennyi a vízcsöpp munkájának az eredménye, mert a megfelelő eszközök hiánya folytán megbénított, lekötött hatalmas erőnek csak a csöppjeivel támadhatjuk elmaradottságunk szikláját. Ami pedig a versenyt illeti, az meg éppen úgy tűnik föl előttem, mintha a vicinális kis kávédaráló akarná fölvenni a versenyt az ekszpressz-vonatok hatalmas mozdonyával.

A haladás tempója gyorsabb, a munka eredményesebb csak akkor lesz, ha minél több, a zenekultúrát megalapozó és azt terjesztő alkalmas eszközzel rendelkezünk, még pedig a vidéken, a vidék nagyobb városai-ban. A főváros nagyon és gazdagon el van látva zenei intézményekkel. Annál szegényebb ilyenekben a vidék s ez bizonyos tekintetekben a főváros zenei életének fejlődésére is kártékonyan hat, sőt meg is bénítja azt. (Gondoljunk a magyar, nemzeti irányu zenénk kialakulására, az opera vergődésére.) Természetes, hogy a zenekultúrának alapja a zeneoktatás lehet, melynek segítségével módunkban van a zenei szép ismeretét és szeretetét minél szélesebb rétegekben közkincsé tenni. Ez a törzs, mely az emberek millióinak lelkéből táplálkozva neveli a főtartásához és fejlődéséhez szükséges ágakat, leveleket és termi az ízes, egészséges gyümölcsöket.

A zeneoktatást kell tehát megszervezni, életképessé tenni minden irányban s akkor méltán várhatjuk zenekultúránk rohamos fejlődését is.

A kérdés már most az, várhatjuk-e a rendezés kezdeményezését és keresztülvitelét magától az államtól, mint a legilletékesebb tényezőtl, egyedül?

Az 1897 január hó 12-én kelt vallás- és közoktatásügyi miniszteri leirat kijelenti, hogy: „a zeneoktatás ügyét az egész országon kiterjedő hatállyal szabályozni fogja“. Vajjon a húsz év alatt, mióta ez a leirat megjelent, történt-e a kijelentésnek megfelelően olyan intézkedés, mely lényegesen hozzájárult volna zenei oktatásunk országos rendezéséhez? Jóformán semmi, mert hiszen, az országos énekszakfelügyelői állás szervezése, a tanítóképző intézeti zenetanárképzés ügyének rendezése (124.867/1908. sz.), a közép- és felső leányiskolákban való énektanításra jogosító képesítés szigorítása és intenzívebb tétele (31618—1911 sz.), ha országos hatályúak is, de csak részlelkérdésekben intézkednek, a dolog lényegét nem érintik. Húsz év alatt ez a haladás édes-kevés lenne, ha egyesek, maga a társadalom nem sietnének munkájukkal, támogatásukkal istápolni nemzeti kulturánknak ezt a hamupipőkéjét. Mennyi kérdés vár pedig megoldásra a zeneoktatás rendezésével kapcsolatban! Csak néhányat sorolok föl: *a zeneiskolák egységes szervezete, a zenetanári státusz rendezése,*

a jogok és kötelezettségek egyöntetű megállapítása, fizetésrendezés, zeneiskolák államosítása, vagy állami felügyelet alá való helyezése, ebből kifolyólag zenei szakfelügyelet, zenepedagógiumok felállítása, városi zenekarok szervezése stb. Ime, hamarosan elsorolva is mennyi az elintézésre váró kérdés.

Amint említettem, a rendezést illetőleg a társadalom részéről is történtek kísérletek. Ezek azonban elszigeteltek maradtak és legtöbbször egyes kérdések helyhez kötött, ad hoc megoldására szorítkoztak, általánosakká nem váltak. Általános érdekű dolgokat csak együttes erővel, elhatározással lehet sikeresen megoldani, keresztül vinni. Éppen ezért kértem föl az 1906-ik évben *Simonffy* Emilt, a debreceni zenede érdemes igazgatóját, hívja össze egyenlőre a vidéki zeneiskolák igazgatóit ezeknek az életbevágó kérdéseknek megbeszélésére. *Simonffy* az eszmét helyesnek találván, 1906 május hó 22-ére Debrecenbe hívta meg a vidéki zeneiskolák igazgatóit egy közös értekezletre. Az értekezlet tárgysorozata a következő volt:

1. A fölhívás a vidéki zenetanintézetek érdekében történt. Azonban az értekezlet, ha célravezetőnek találja, határozatilag kimondhatja, hogy az egyesülés keretébe a hazai összes zenei tanintézetek megnyerendők volnának.

2. Az egyesülés szervezete.

3. Időnkint személyes érintkezés, értekezlet tartása.

4. A tanítás egyöntetűsége szempontjából óhajtható-e a tanterv, tananyag, tanszakbeosztás, osztályozó egységesítése addig is, míg a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr, — mint ezt 1897. január hó 12-iki leiratában jelezte — „a zeneoktatás ügyét az egész országra kiterjedő hatállyal szabályozni” fogja.

5. Mi által lehetne a komoly irányú zene népszerűsítését elérni?

6. Magyar zeneszerzők műveinek pártolása. Nemzeti zene ápolása.

7. Miként lehetne kivinni, hogy a zene és ének tanítása az oly helyeken, ahol zenetanintézet működik, képesítettséghez köthessék s képesítéssel nem bíró egyén a tanítástól eltiltassék.

8. Évkönyvek szerkesztése, statisztikai adatok készítése egységes alapon.

9. A máv. igazgatóságához a zenedei igazgatók és tanárok részére nyújtandó vasuti jegy kedvezmény iránt folyamodás intézése.

10. A vidéki zeneintézetek állami segítése.

Ez volt az első lépés a szervezkedésre s az értekezlet tárgysorozata is elég gazdag volt.

Az értekezlet megbeszélése alapján szerkesztett memorandumot megkapta minden vidéki zeneiskola igazgatója s az összesek hozzájárulása után egy küldöttség¹ adta át 1907 október hó 28-án *Apponyi* Albert gróf kultuszminiszternek. Ez a mozgalom, amely oly biztatólag indult meg, a kartársak érdeklődéshiánya miatt elaludt. És még ennek az egy ténykedésnek is volt valamelyes eredménye. A pedagógiai szakművek német kiadványainak mellőzése lehetővé tette az orsz. m. kir. zeneakadémia kiváló tanárainak hazafias törekvése és egy kiadónak (*Rozsnyai Károlynak*) egészséges üzleti érteke.

¹ A küldöttségben, melyet *Szabó Sándor* debreceni országgyűlési képviselő vezette a miniszter elé, részt vettek: *Simonffy* Emil mint elnökön kívül: *Farkas* Ödön a kolozsvári, *Lányi* Ernő a szabadkai, *Major* J. Gyula a temesvári, *Szent-Gály* Gyula a kecskeméti és *Vajda* Emil úr. a győri zeneiskolák igazgatói. Ugyanez alkalommal sürgette meg a kecskeméti városi zeneiskola küldöttsége a zeneiskolák államosításának érdekében még 1905-ik évben beadott memorandumának elintézését. Ezt a küldöttséget *Hock* János, kecskeméti országgyűlési képviselő vezette a miniszter elé s részt vettek benne *Szent-Gály* Gyula igazgató, *Bordeaux* Géza és *Koller* Ferenc tanárok.

Az évkönyvek kiadása általánosult. Igaz ugyan, hogy a szerkesztésben nincs rendszer, céltudatos törekvés arra, hogy az évkönyvek valóban összekötő kapcsot képezzenek az intézetek között, mert a zeneoktatást érdeklő kérdéseket alig tárgyalnak, az iskola beléletében előforduló, a többiek részére is okulásul szolgáló följegyzéseket nem igen közölnek és legtöbbször nem más az évkönyv, mint a növendékek névsorának, az iskolai hangversenyek műsorának, a beiratás föltételeinek közlése: de azért már ezeknek az adatoknak áttekintése is adhat egyes esetekben intuíciót bizonyos irányú ténykedésre vagy intézkedésre.

A tanítás egyöntetűségét némileg biztosítja ugyan az, hogy a zeneiskoláknál most már lehetőleg akadémiai készültőségű tanerőket alkalmaznak s így ezek természetszerűen az akademiánál elfogadott módszer és tanterv szerint tanítanak.

Igen ám, csakhogy itt meg nagyon megfontolandó az, vajjon *alkalmazható-e változatlanul egy, kizárólag művészi iskolának tanterve és tananyaga olyan iskolánál, melynek tulajdonképpeni feladata a zenének, mint az általános műveltséget kiegészítő studiumnak tanítása s amelynek növendékserege nem éppen a zenei talentumokból rekrutálódik?* Az én felfogásommal egyezőleg Ernst Paul a drezdai kir. konzervatórium kiváló professzora, az ezen kérdésben folytatott levelezésünk kapcsán ezeket írja: „*Musikunterricht kann nach zweierlei Ziel erteilt werden: a) als Ergänzung der allgemeinen Bildung; b) als Spezialstudium mit virtuosen Absichten. Für beide Schülergruppen muss der Unterricht im Anfange gleich sorgfältig sein.*“ Hogy hol, milyen fokon válnak el az általános és a művészképzés útjai, azzal foglalkozni nem ennek a cikkelynek feladata. Ezt csak mint olyan példát vetettem föl, mint amely szintén igazolja azt, mily életbevágó lenne a tanterv és tananyag beosztásának alapos eszmecsere után közös megegyezéssel leendő megállapítása. A memorandumban fölvetett eszmék közül ezek valósultak meg némi részben, a többiek a mai napig is szunnyadnak. Volt ugyan szó még Apponyi minisztersége alatt a városi zenekarok szervezéséről, az erre a célra szánt összeget azonban a Nemzeti Színház felosztatott zenekarából alakított szimfonikus zenekar szervezése és föntartása emésztette föl. Ujabbán ismét történt kezdeményezés e téren, de a világháború megakadályozta, hogy az ige testet öltjön. A vidéki zeneintézetek igazgatóinak és tanárainak egyesülése mindeztideig nem történt meg, tehát nem lehet az egyesülési szervezetről, a személyes érintkezésekről és értekezletekről beszélni. Nem történt meg a zeneoktatás ügyének az egész országra kiterjedő hatállyal való szabályozása sem ez ideig. Nincs egységesen szervezett törekvés a komoly irányú zene népszerűsítése érdekében.

A zenetanításnak képesítettséghez való kötése és ez alapon való korlátozása még mindig pium desiderium. Nincs rendezve a vasuti igazolványok kérdése, sőt azok is, akik egyes városok jóvoltából élvezték mint városi tisztviselők a féláru kedvezményt, 1913-ban elvesztették ezt is. Kartársaim megbízásából akciót indítottam ugyan az arcképes igazolványok megszerzése érdekében, de csak annyi volt az eredmény, hogy minden, államilag segélyezett zeneiskola részére kiutaltak volna bizonyos összeget évenként, mely a tanárok között lett volna elosztandó mint utazási ösztöndíj. A közbejött háború miatt ez is elmaradt. Nincsen zenei szaktanács, nincsen zenei szakfelügyelet. Mit szóljunk a zeneiskolai tanárok fizetésrendezéséről, szolgálati pragmatikájáról?

Íme, a megoldatlan kérdések egész sora, melyeknek rendezése néi-

kül a zenekultúra fejlődéséről nem is beszélhetünk. Magukból azonban nem fognak megoldódni ezek a kérdések. Az államtól egyedül ne várjuk. Hiszen látjuk, hogy 20 év alatt, 1897-től 1917-ig mit tett az állam a zenekultúra fejlesztése érdekében. A mi fejletlen társadalmi viszonyaink sem alkalmasak arra, hogy a társadalmi úton való megvalósulásra érleljenek meg ilyen kulturális kérdést. Egyesek küzdelme kiáltó szó a pusztában, mert nem áll mögötte az egy pályán működő kartársak együttérző, tömör falanksza, mely, mint a sziklafal, nemcsak a támadást állja, hanem erőt ad a lapjáról visszapattanó hangnak is és ha kell, mindeneket meg-rázó dörgéssé fokozza azt.

Ha tehát számba vehető eredményt akarunk elérni, nincs más mód, mint egyesülni egy tömör, erős szervezetbe.

Mert mi adjon súlyt szavainknak? Mi hívja föl a figyelmet jogos igényeinkre? Mi adja meg osztályunknak azt a tekintélyt, melyet minden más osztály ki tudott vívni magának? Elsősorban is az egy foglalkozást űző egyéneknek összetartása, céltudatos együttműködése.

A zenetanítással foglalkozók még ma sem szervezkedtek egy testületben. Minden foglalkozási ágban művelői tömörültek már érdekeik, jogaik védelmére, csak a zenetanítással foglalkozók nem. Azt a néhány egyesületet, amelyeket a fővárosban élő zenészek alakítottak különböző címeken s amelyek alig, vagy éppen nem adnak magukról életjelt: országos, az általános zenészeti célokért vagy a magyar zenészek összességének érdekeiért küzdő egyesületek közé nem számíthatjuk, mert a fővárosban élő zenészek érdekeit szolgálják.

Mikor lesz nekünk olyan hatalmas egyesületünk, mint a „*Direktoren-Verband deutscher Musik-Seminare*“, amely jogosítva van államérvényes zenetanítói oklevelet adni azoknak, akik valamely, az egyesület kötelekébe tartozó szeminárium három éves kurzusát elvégezték és a képesítő vizsgálatot az egyesület által kiküldött bizottság előtt sikeresen letették.

Be kell látnunk végre az egyesülés szükségét és szakítanunk kell a magunk érdekeivel mit sem törődő közönnyel. Fontolóra kell vennünk azt, hogy mi vagyunk felelősek a magyar lélek egy nagy szellemi kincsének, zenei talentumának értékesítéseért a nemzeti kultúra javára és ezt a reánk rótt szép, de terhes feladatot híven, lelkiismeretesen kell teljesítenünk és kötelességünk minden eszközt megragadni, mely bennünket célunkhoz közelebb visz.¹ A világháború azonban gátat vetett sok mindenféle nemes törekvésnek. Az itt fölvetett eszmének megvalósítására sem alkalmasak a mai viszonyok. Azt azonban most is megtehetjük, sőt meg is kell tennünk, hogy propagandát csináljunk az egyesülés eszméjének, hogy eszmecsere által tisztázzuk a kérdést és egyengessük a megvalósulás útjait. Hiszen a háborúnak is vége szakad egyszer s a reánk következő békés időknek készen kell találni bennünket, hogy a háború által megszakított munkát haladéktalanul újra kezdjük s fokozott erővel folytassuk tovább. Adjunk lsten, hogy mielőbb elkövetkezzék.

¹ A szervezkedés szüksége kezd már átmenni a köztudatba, a mint azt Metz Albert barátomnak, a marosvásárhelyi zeneiskola kiváló igazgatójának hozzám intézett egyik levele is igazolja.

Gondolatok.

A zene a művészetek arisztokratája.
Rubinstein.

A zene magasabb kinyilatkoztatás minden bölcsességnél és minden bölcsesletnél.

Beethoven.

Kerner István.

A karmester fogalma az utolsó hatvan esztendő alatt számos megkülönböztetésben részesült. Wagner különbséget tett az ütemverő (Takt-schläger) és a karmester között. Bülow, a saját személyében a karmester új műfaját teremtette meg: a zenekarművészt, aki önálló és független, a zeneszerzőtől is független művésze hangszerének: a zenekarnak. Weingartner tiltakozott az ellen, hogy a hangversenykarmestert a színházi karmesterrel tévesszék össze. Végül a fogalmak pályafutásának természetes befejeződéséeként, a dirigens fogalma elérkezett a végső állomáshoz: a teljes specializálódáshoz. Ma van Mozart-karmester, Wagner-interpretáló, olasz Staggione maestro, minden mesternek, miként külön közön-sége, külön művészei is vannak. A katonakarmestert a szimfonikus dirigens-től világok választják el, a népszerűsítő zenei néptanítót a Gewandhaus generálisától a fejlődési fokok nagy skálája. Hol van Kerner István helye a sok és sokféle karmester között? Mi volt es mi szerepe a magyar zenei életben? Színházi karmester? Hangverseny-dirigens? Wagner-interpretáló? Néptanító? A zenei aeropág elnöke? Magyar? Kozmopolita? Konzervatív? Reformér? Azt kell felelnünk: ez mind és minden egyszerre. Öt embernek való munkát végzett. Betanítottá az operai játékrend gerincét. Vasárnap délelőtt gimnázisták előtt népiesítette a klasszikusokat. Hétfőn este néhány, tegyük hozzá: nem sok új magyar muzsikú művére figyelmeztette a közönséget a filharmóniai hangversenyeken és számos új külföldi zeneszerző érdekében ágált eredménnyel. Ha végignéznünk a régi művészek életmunkáján, azt kell hinnünk, hogy az előttünk járó nemzedék s apáinké, amelyhez Kerner is tartozik, csupa óriásból állott. Ma már tudjuk, hogy a művésznek nem elég megszületni, a születés kizárólag a császári és királyi kamarásságra kvalifikál, egyébre nem, Kerner is lett azzá: aki. Életének útja: hogy hogyan, miből, mikor lett azzá, határozza meg egyéniségének kialakulását.

A zenekarból került föl a karmesteri emelvényre. A világtörténelem számos hasonló példát tud. Murat például, a küriót fújta, Soult marsall dobos volt. Kerner: brácsás. Közember korából tudta, hogy mit követelhet az embereitől. Bizonyos mértékig ez engedékeny, elnézővé tette velök szemben. A mai fiatal karmesterek abszolút jót kívánnak, tökéleteset és azonnal! Kerner nem volt ilyen követelő, ő a saját gyakorlatából ismerte azt az ezer akadályt, amelyen egy kotta átmegy, amíg hang lesz belőle. Tudta, hogy a 70 kilométeres naponkint való menetteljesítmény csak papiroson létezik, a valóságban be lehet érni 55 kilométerrel is. Ő meglegegedett 65 kilométerrel. De azt megkívánta. És ez rendkívüli eredmény volt, ha a dilettáns Pestre gondolunk, ahol pályáját elkezdte. A pesti zenei élet heroikus korával esik össze e kezdet, a pesti polgárok akkoriban tértek át a cigánymuzsikáról — átmenet nélkül — Wagnerre. Nagy tömegek megmozgatására csak nagy zenei események, nagy zenei

tettek alkalmasok. A heroikus kor a nagy tettek kora. Kerner egyéniségének kialakulását az a zene, az a stílus határozta meg, amely harminc év előtt Pest zenéje volt. Ez a stílus: a nagyvonalú, sőt: a nagy, a förténelmi stílus. A páthosz. Ennek az ízlésnek legfőbb jellemvonása: az erő, a szenvedély, a lendület. Elképzelhetetlen, hogy Kerner például az új franciákért rajongjon vagy Pucciniért. Szinte magától értődik, hogy Wagner és akik Wagnerben gyökereznek: az új oroszok és Strauss legkedvesebb zenészei. Az új francia zene túlságosan érzelmes, gyengéd és kifinomult lett volna ahhoz, hogy a régi pesti polgár figyelmét elterelje a cigánymuzsikától; Wagner, az új oroszok, legvégül Strauss: e gigászi zenei épület-tömbök, állandóan 100°-ra hevített szenvedélyek, brutális őserő, a hangra vált erő valóságos orgiái, nemcsak fölkeltették, fogvatartották, de végkép ki is merítették figyelmét. Kerner legnagyobb sikereit ezeknek a muzsikáknak köszönheti. Lelke erre a zenére rezonál.

Ízlésén kívül a karmester egyéniségét külső megjelenési módja: dirigálása tükrözi leghívebben. A mozdulatok: a lélek, a titokzatos belső élet jelképei. Kerner dirigálása, — még mielőtt Weingartner megállapította volna a hangverseny-dirigensről, hogy látványosság kell, hogy legyen, — látványosság volt, minden mozdulata: formás, kiegyensúlyozott, biztos határozott, félrenemérthető, széles, nagyvonalú, férfias, parancsoló erejű, óriás gyakorlatban kicsiszolódott. A laikus érzi, hogy ezek mögött a mozdulatok mögött egyéniség áll, ha nem is végsőkéig kifinomodott, de egy darabból faragott egész művész, egész ember. Varázssvesszőjével kénye-kedve szerint idézi föl a zene titokzatos, démoni erőit, de nem kell félni, hogy a bűvészinás sorsára jut.

Ő maga a varázsló.

Budapest.

Todor Gyula.

Háború és Zene

Az orgonák fémanyagának rekvirálása.

A tornyok ércszavú hangszereinek a hadsereg céljaira való lefoglalása után rövid időn belül Magyarországon is bekövetkezik az orgonák fémanyagának országos kiszedése. Az előkészítő munkákat az *Országos Fémközpont* indította meg olyformán, hogy a hadsereg egyre fokozódó fémszükségletének fedezése céljából az orgonák sípjainak ónszerzés céljából való kicserélését mondotta kívánatosnak. A munka elindítását illetőleg a központ egyenlőre a hazai orgonaépítőkhöz intézett fölhívást s az egy-egyes tájékozódás okáért a következő kérdésekre kért felvilágosító feleletet:

1. Milyen anyagból készültek az orgonasípok békeidőben?
2. Nagyság tekintetében hogyan volna legcélszerűbb az orgonákat, illetve sípjaitak osztályozni?
3. E sípokban körülbelül mennyi fémanyag foglaltatik?
4. Ezek közül mely orgonákból nem érdemes kicserélni az ónsípokot?

5. Hány és mily méretű orgona van használatban egy-egy cég készítményei közül?

6. Mennyire becsülik a cégek az országban lévő orgonák számát és ezeket nagyság szerint körülbelül hogyan osztályozzák?

7. Célszerűnek tartanak-e a cégek a kicserélendő ónsípoknak más anyagú, például horgany sípokkal való pótlását és hajlandók-e a cégek e cserét eszközölni?

Végül kijelenti az átirat, hogy teljesen mellőzni kívánja a horgany-tartalmú sípok rekvirálását.

Mielőtt ez ügyben mértékadó körök részéről döntő intézkedés történik, mindenképp azzal a ténnyel kell számolni, hogy itt tulajdonképpen csak a templomi orgonák anyaga jöhet számításba, hiszen a magyar hangversenyorgonák kis száma eleve is kizárja a kérdésnek más alakban való beállítását. A rekvirálás módjára vonatkozólag pedig föltétlenül különbséget kell tenni a nagy és kis, a régi és új orgonák anyagának fölhasználását illetőleg. A kérdés egyházi körök szakszerű állásfoglalásától is függ, azért mielőtt döntés történik, a bizottsági elintézés olyképpen lesz megszervezendő, hogy az idevonatkozó óhajok is meghallgatást nyerjenek. A másik igen fontos elvi kérdés az, mennyi ónmennyiségre van körülbelül szükség? Korlátlan rekvirálásról lesz-e szó, avagy csak részlegesről, a kívánatos mennyiség határáig?

Ugy tudjuk, hogy a kérdés ujabban annyira időszzerű, hogy az orgona-építőket megbeszélésre hívta össze a fémközpont. A háború nagy érdekei előtt föltétlenül meg kell hajolni, de amennyire lehet, módot kell nyújtani arra, hogy a hadviselés érdekei a művésziékkal összhangzásba kerüljenek. Háború után ugyanis illuzóriussá válik majd a reménység, hogy az elveszett ónmennyiség alkalmas módon legyen pótolható.

j. d.

Hangverseny-Szemle.

Főváros.

A hangversenyévad tarka benyomásainak tömkelegében csak az tud valóban helyesen eligazodni, aki már túl van élményein. Időbeli távolság és tisztánlátás egyenesen viszonylanak egymáshoz. Hogy előkészíthessük jövőnk munkálkodásunk talaját, a múlt tapasztalatait kell felhasználnunk. A Szemle megkezdése előtt tekintsünk vissza egy pillanatra hangversenyéletünk egyes fázisaira és keressük ki mindazon állandó jelenségeket, amelyek zenei fejlődésünkkel fordított arányban állanak.

Vegyünk görcső alá egy kétszáz estére terjedő koncertévadot. Az elevenen nyüzsgő kép ezernyi változatosságot kínál, változatosságot a hangszerekben, előadókban, színvonalban, sikerekben, kritikákban egyaránt. De hogy van az, hogy emlékeinkkel még sem lettünk gazdagabbak, hogy tapasztalatunk alig egy vonallal emelkedett csupán? Hát ez volna az eredménye kétszáz est önfeláldozó végighallgatásának?

A magyarázat egyszerű. Külsőségeinek minden változatossága mellett is ott a szürke egyhangúság a mi hangversenyeink *műsorában*. Ez pedig nagy hiba, mert a műsor legmegbízhatóbb értékmérője a közönség szellemi műveltségének. Pesti koncerten évek óta nem hallunk mást hegedűművészeinktől, mint Beethoven, Mendelssohn, Goldmark, vagy Bruch versenyműveit és Lalo: Spanyol szimfóniáját, az apróságok között pedig Burmester vagy Kreisler átiratait, esetleg Spohr, Vitali és Huby ugyanazon kisebb dolgait. Egy és ugyanazon zeneszámoknak művésziellen összeállítása ismétlődik

a szezonon át, mintha bizony a közönség nem zenei ismereteinek bővítése céljából járna koncertekre, hanem azért, hogy a Kreutzer-szonátát, a Heidenrösleint, a Patétikus-szimfóniát, vagy Schumann szimfonikus etűdjeit minden szezonban legalább négy különféle beállításban szenvedje végig. S amit a hegedűprogrammok monotonágáról mondtunk, fokozottabban áll az énekésekre, orkeszizerekre és — zongoristáinkra, noha ezeknek legnagyobb a választékuk. A nagyobb technikát, a szebb orgánumat, melegebb tónust, forróbb kantilénát, stilusosabb frazeálást össze tudjuk mi hasonlítani más és más művekkel is, a sablónokkal folytatott rivalizálás többet árt a művészetnek, mint használ.

A zeneirodalomnak könyvtárra rúgó ismeretlen remekeit föltárni — ez az igazi művészet hivatása. Magyar művészekről várjuk az ujdonságok bemutatását, amelyek között természetesen magyar művek legyen az elsőség, tekintet nélkül a kaján előítéletekre, amelyek miatt a magyar zene eddig háttérbe szorult. Ámde ennek is megvan a fájó magyarázata: a klikkek megeszik az extraneusokat, akik soha szóhoz nem juthatnak. A külföldutazók ne Strauss Rikárd orkeszterméreteit, sem Debussy frazeológját, vagy Skrjabin hüpermodern harmóniáit lessék el, hanem a német, francia és orosz *sovinizmust*, amely kizárja, hogy bárki is saját honfitársa sikere ellen dolgozzék, ha csak nem abszolút képtelenségről van szó. Odakünn a leggyöngébb hazai múlt is akad néhány biztató taps, buzdító szó, hiszen ez a fajszeretéből folyó összetartás élteti és fejleszti elsősorban a művészeleket. Nyilvánvaló, hogy sehol a világon nem merészelnének olyan műsorral kiállni, amelyiken saját nemzeti zenéjük „túlnyomóan” képviselve ne volna. Ez csak nálunk lehetséges.

Ezeket az elveket, sajátosságos, mindenki osztja e hazában, de hogy miként érvényesülnek a gyakorlatban, többször látjuk majd a hangverseny-szemle folyamán. Ezekkel a posztulátumokkal adjuk át e rovatot olvasóinknak, akikkel együtt éljük át minden hónapnak művészi eseményeit.

Kezdjük december közepén.

Két tizenhároméves csodagyermek szerepléséről beszéltek sokat az elmúlt hónapban, a zongorista *Nyiregyházi* Eryinről és a hegedűs *Pártos* Istvánról. Mindketten zenekari kísérettel játszottak. Nyiregyházi Beethoven c-moll koncertjével kezdte műsorát. A mű mélységeibe ugyan még nem láthat be ez a gyermekléték, de abszolút mértékkel bírálva képességeit a Schumann-koncertet olyan tökélyre játszotta, amelyhez foghatót ebben az életkorban előttünk talán még senki nem produkált. Sugárzó értelmessége, nagyszerű színező képessége, méltán gondolkodóba ejtette a hallgatóságot, míg a Liszt Magyar ábrándjában fejlett technikája és páratlan muzikalitása fogott meg bennünket.*

Négy nappal később Pártos Istvánban gyönyörködhetünk, melegen zengő tónussal játszotta Bruch g-moll versenyművét, nagyokat is megszégyenítő tartózkodással a Beethoven koncertet és zabolálta temperamentummal Lalo Spanyol szimfóniáját. Mindezt egy vézna, tizenhároméves fiúcskától! Fejlődésében megdöbbentően nagy lépésekkel halad előre, ha energiáját szülői ki nem merítik idő előtt, szellemi és fizikai megérése idejére azt hisszük, már a legnagyobbak között fogjuk látni, amikor majd magyar műveket is szeretetébe fogad.

Az ötödik filharmónikus koncertet Fried Oszkár vezényelte. Az Euryanthenyitány közép-s részének túlságos lehalkításával ellentétben hatalmas akcentusokkal szólaltak meg Strauss: Don Juan-ját. Berlioz: Fantasztikus szimfóniájának nem volt meg a várt sikere, kezd tünni már nálunk a Berlioz iránti érdeklődés és ezt a kitűnő vendégdirigens sem tudta visszavarázsolni. Egy-két tétel tetszett ugyan, a zajos tüntetés azonban Friednek szólt, aki valósággal fölírta a százfejú zenekarnak elpuhult idegeit. Hol maradt a kötelező magyar szám?

Ifjúsági Művész-délutánokat rendszeresített Forrai Oszkár, a „Lyra” koncertirodának művészelekké vezetője. Az első karácsonyünnepén tartották meg a Zeneakadémiában. A műsort dr. Molnár Géza nyitotta meg a klasszikus mesterek elmés és mélyreható ismertetésével. Ez alkalommal lépett először a nyilvánosság elé az Új magyar Vándorénekestársulat is, amelynek tagjai: Koncz János, Puchner Szilárd, Krausz Mihály és Hartmann Imre. E tehetséges, törekvő kezdeményezőktől sokat várunk.

Hasonló célt szolgálnak a újjászervezett *Uránia-színháznak* hetenként egy-két délutánján tartandó, másfélórás zenei előadásai is. Az első december 25-án rendezték dr. Harasztí Emil, a magyar népdalról tartott pompás előadást, Hubay Jenő, Thomán István és Sámson Mária kizárólag magyar művekből állították össze élvezetes műsorokat. A Bartók-Kodály-féle népdalgyűjteményből fölőtte érdekes sorozatot hallottunk. — Azóta Kern Aurél és Molnár Antal tartottak kimagasló előadásokat ugyanezen égisz alatt.

* Érdekes, hogy a kis Nyiregyházi fiú zenei képzettségéről Dr. Révész egyetemi tanár tanulmányt tett közzé.

Dohnányi Ernő karácsony másnapján egyik legjelentősebb sikerét aratta a Zeneakadémián *hat koncertetiűdjével*, amelyeknek ez volt az első nyilvános előadása. Nemcsak pedagógiai célt szolgálnak ezek a ragyogó ihlettel megírt kompozíciók, hanem elsősorban pompás koncertszámok, amelyekhez azonban a szédületes technikai nehézségek miatt sajnos, ritkán lesz szerencsénk. Nehéz a választás, melyik a legszebb a hat közül, az *a*-moll-e csillogó zongorátételével, vagy a puha dallamokkal teleszótt *Desz*-dur, mindenestre érdekes a kézátétel bravúros begyakorlására alkalmas *esz*-moll etűd, *grandiózus* az orkesztrális hatásokra fölépített *b*-moll, káprázatosan hat a széles arpeggiókon szerteömlő *E*-dur és a hihetetlen nehézségű *f*-moll. Dohnányi az etűdök előtt két Beethoven szonátát befejező számként Schubert négy *impromptuját* adta elő fulmináns sikerrel.

Az új esztendő *Márkus* Lili zongoraestélye nyitotta meg. Bach *D*-dur orgona-versenyét, Brahms *F*-moll szonátáját, Chopin, Mendelssohn és Liszt két apróságát játszotta és „magyar újdonságként” bemutatta „Hangulatkép” (Éjféli) és „Esz-dur etűd” felírásu rendkívül elmés szerzeményeit. Minden száma forró lelkesedést váltott ki.

A *Fűvőkivintett* január negyedik kamaraestélyén d'Indy kétételes *Divertimentóját* és Herzfeld tanárnak ötételes *szerenádját* mutatta be a fiatal testület. D'Indy *Chansonja* teljes negációja mindannak, amit a dal kellékei gyanánt eddig ismertünk. Absztrakta problémátikus melódikával, erőltetett harmonizálással nem lehet a dalok térének sikert aratni. A *Danse-tételnek* azonban érdekes ritmikája meglepő. A „magyar” Herzfeld *szerenádja* régebbi időkől kedvesen viszontlátott ismerősként hatott. A befejezésül hallott Beethoven szextettet a társaság bőkezű mecénása, a szimpatikus *Srasser* István vezényelte igen ügyesen.

Vecsey Ferenc operaházi hangversenyét társasági eseménnyé avatta a jótékonycél, amelyre az est jövedelmét fordították. Műsorán Mendelssohn, Csajkovszki és *Vieuxtemps* *d*-moll koncertje szerepeltek. Az, hogy mindegyik szám páratlan virtuozitással és minden kritikán felül álló művészettel került előadásra, magától értetődik *Vecsey*nél.

A *Lichtenberg*-féle *Magyar Nők Karegyesülete* és a *Budapesti Kar- és Zenekar-egyesület* január ötödiki hangversenyén minden szám újdonság volt. *Bach*nak „Az Úr fia előtt” c. kantátéja, *Brahms* *Rapszódiaja*. *Zilchernek*: „Deutsches Volksliederspiel”-je, végül *Kodály* Zoltán zoborvidéki népdalai és *Bartók* Bélának tót népdalai kerültek zufftal bemutatásra, jelölül annak, hogy némi körültekintéssel szenzációs műsort lehet összeállítani. A közönség valósággal elárasztotta a nézőteret, izgatta a sok újdonság, amelyek közül a kantáté sikertült leglőkételesen. *Zilchernek* kis értékű, de kedves szerzeményét lelkes hanguiattal kísérte figyelemmel a publikum, amely *Bartók* tót népdalait honorálta a legnagyobb tetszésnyilvánításával. Összint sikere volt *Medek* Annának, *Durigó* Ilonának és *Palay* Matildnak is, az est rendezése és létrehozása körül pedig *Lichtenberg* Emil karmestert illeti meg mindnyájunk elismerése.

A hatodik *filharmoniai hangversenynek Feinhals* Frigyes volt a vendége. A *Bolygó* hollandi nagy monológját, két *Strauss*-dalt, *Weingartner*: *Liebesfeierjét* és *Lisztnek*: *Die drei Zigeunerjét* hozta magával és aratott velük sikert. A kritika azonban nem ilyen elnéző, kénytelen volt megállapítani, hogy a pestiek kedvencdallnoka már csak emlékeit hozta egykori hatalmas baritonjának. Énekkultúrája csak a kisebb dalokban tudta elföldni hangbeli fogyatékoságait. *Novacek* Rudolf temesvári karmester „*Idillek*” c. szvitjét is bemutatták ezen az estén. A külföldön is jól ismert komponistának ezt a művét is gazdag invenció, finom és színes orkesztráció, disztíngvált formaérzék és ötletes, harmónikus készség jellemzi. Telt ház ünnepelte a szerencsés szerzőt és *Kerner* karmestert, aki a *Jupiter-szimfónia* stílusos dirigálásáért külön elismerést érdemel.

A csodagyermekből talentumos ifjúvá serdült *Kerékjártó* Gyula idei önálló koncertje már nagy sereg érdeklődőt vonzott a Vigadóba. Beethoven *Koncertjét* sok érdekes megfigyeléssel, a két kadenciát pedig hatalmas dinamika effektussal játszotta el ez az istenáldotta tehetséges hegedűművész. *Händel*: *Larghettojában* a tartózkodó stílusisztetét *Bach*: *Air-jében* az epedő kantilénáját, Schubert *Moment musical-jában* a finom izlést, végül a *Paganini* *caprice-ban* féktelen virtuozitását csodálta az utolsó számig feszült figyelemmel kitartó közönség, amely sokat tapsolt *Kerékjártó* két ügyes kompozíciójának, a *Balladának* és a *Norvég népdalnak* is.

Végül *Hubermann* Broniszlávból valósultak meg azok az álmaink, amelyeket csak a hegedű hangjai tudnak visszaadni. Öt éve nem hallottuk őt, akinek emlékeit szívesen zártuk magunkba múltkori koncertjéig, amelyen mindenkorra felejthetetlen impressziókat oltott belénk. Ilyen zengő tónust, ilyen fantasztikusan óriási technikát, ennyire forrón érző, differenciózusan tiszta stílusú hegedűjátékot kevés művésztől hallottunk. Maga az eszmény, az ideál, ahogy kezében életre keltek Schubert *h*-moll rondója, *Bach* *C*-dur adagio és fugája a *Bruch*-Konzert, meg a *Spohr*, *Paganini* és *Wieniawski* apróságok. A közönség, amely tanuja lehetett ennek a mélyreható művészi szenzációnak, egész este tombolt mámorában, lelkenedezve ünnepelte a versenyen felül álló legnagyobb hegedűst.

Szifinksz.

Videk.

Arad.

A hangversenyévad közelmúltjában *Weil* Magda hegedűművész koncertje emelkedett ki, utóbbi *Karlovitz* hangversenyével keltett feltűnést. A kisebb poémák világából *Burmester* szerenádja, *Hubay* Zephir-je tetszett leginkább. Zongorán *Dienzl* Oszkár kísérte a megszokott művészettel. Ugyancsak a kulturpalota dísztermében eseményszámba ment *Bánfi* Oszkárné és *Son* Harry együttes estélye. Az előbbi Schumann, Brahms és Strauss-dalokat mutatott be, az utóbbi pedig Chopintól, Poppertől, Lottitól játszott. A zenekari keretet a filharmonikusok szolgáltatták, kiknek művészi előadásában *Dr. Wagner* József aradi kir. főgimn. tanár *Largo elegiaco* című szerzeménye vált ki. A betanítás és vezénylés munkáját *Gellért* Pál színházi karmester végezte.

Az aradi színház három operaelőadásával szintén megtörte a kezdeményezés jegét. A temesvári *Kertész* Vilmoson (tenor) kívül *Róna* Dezső és *Z. Váradi* Margit voltak az est erősségei. Az előadásokat telt ház hallgatta végig.

Miskolcz.

A város zeneéletében jelentős szerepet teljesítő zenekari szervek teljesen megszüntették működésüket. A közelmúltban az évadot egy templomi hangverseny nyitotta meg, melyen *Wendel-Hamerstett* János orgonaművész *Bach* és *Guilmant* szerzeményeit adta elő kifogástalan művészettel. *Hermann* Lajosné Beethoven Vezeklő dalát és *Mascheroni* Ave Máriáját énekelte mély hatással. *Pazár* István, *Rákos* Arnold és *Senger* Gusztáv Schubert egyik andantejét interpretálta. A hangverseny nagystílű befejezése gyanánt Szentgály-Gyula C-moll miséjének Kyrie-je, Gloria-ja és Benediculusa szerepelt a műsoron zenekari kísérettel. — A Vöröskereszt egyik jótékony hangversenyén *Zsámboky* Miklós a kiváló Popper-tanítvány és *Farkas* Antal, a stuttgarti opera baritonistája szerepeltek. Az első főként Volkmann gondorkahangversenyével, a második Csajkovszki Onyegin áriájával mutatkozott be. A helyi szereplők közül a zeneiskola tanára, *Koller* Ferenc működött közre Gade D-dur szonátájával, melyet zongorán *Kuti* Adél kísért. — Az izraelita nőegylet hangversenyén *Vészi* Margit háborús előadása mellett *Hermann* Lajosné, *Dick* Marcell és *Dick* Alice szolgáltatták az est művészi keretét.

Szabadka.

A *Lányi* Ernő vezetése mellett szép multra visszatekintő filharmoniai hangversenyeket a háború megszüntette; hasonló sors érte azon dalegyesületeket is, melyek a város zenei életében mindenkor jelentős szerepet tölthettek be. Változatlanul folytatja munkásságát a *Városi Zeneiskola* és a *Szabad Liceum*. Utóbbi fölolvadásokkal tarkított zenedélutánokat rendez, melyeknek műsoraiban előadásra került *Bach*: E-dur és *Beethoven* a-moll szonátája *Lányi* Ernő és *Rados* Dezső előadásában, majd *Beethoven* G-dur triója *Bokor* Judit gordonkaművésznővel, ki *Corelli* szvitjében is jeleskedett. Vendégek gyanánt szerepeltek *Budanovics* Mária, ki a romantikus délutánon *Schumann*, *Jensen* és *Lányi* dalokat mutatott be, azután *Milassin* Mária a Bach-Beethoven délutánon Beethoven-dalokkal ért el nagy sikert. A zenedélutánok magyarázó előadásait *Lányi* Ernő tartotta. A városi zeneiskola jelenleg *Pergolese Stabat Mater*-jére készül, míg az egyik helyi hangversenyen *Nagy* Jancsi kilencéves csodáhegedűs, *Rados* tanár tanítványa keltett nagy feltűnést.

Temesvár.

A háborús zenekultúra érdemei közül az oroszlanrészt a Ferenc József Színház érdemli ki, mely az idei évad egyhónapos országos gyászszünete dacára szép operacredményekre tekint vissza. Az októberben megkezdett színiévad folyamán mintegy huszonkét operaelőadásban volt része a közönségnek, mely címek szerint a következőképpen oszlik meg: *Tosca* kétszer, *Traviata* kétszer, *Rigoletto* egyszer. *Szevillai* borbély egyszer, *Bohémek* kétszer, *Faust* háromszor, *Parasztbecsület* négyszer, *Pillangókisasszony* háromszor, *Hoffmann* meséi egyszer, *Mignon* kétszer. A zenei betanítás munkáját *Simándi* karnagy végzi, míg az operaegyüttesnek *Kovács* Margit, *Székely* Ilonka, *Kertész* Vilmos, *Pajor* Ödön és *Serfőzy* György a tagjai. A zenekart a hatvanegyedik gy.-e. zenekara szolgáltatta. A zenei betanítás színvonalon áll, csupán a mellékalakokon és a kórus együttesein érzik meg a háborús állapot. Volt néhány előadása a színháznak, mely vidéki várakozás szempontjából elsőrangú volt. Főként a január hóban felújított *Pillangókisasszony* sikere volt egyedülálló. A színház a hátralévő szezonban a *Bajazzók*-ra készül.

A hangversenyek sorából *Kerékkjártó* Gyula decemberi föllépése volt eseményszerű, kinek műsorából a *Beethoven* hangverseny eszményi mélysége vált ki. A temesvári

Antal Marianne, egy Krammer-tanítvány többnyire operaáriákból álló műsorán főleg Verdiel keltett figyelmet. Jótékony célra a temesvári frók és művészek rendeztek estélyt, melynek keretében *Pogátschnigg* Guidó, *Hentschel* Károly és *Haggi-Gerdánovits*, nemkülönben *Stroke* szerzeményei jutottak szóhoz. *Márkus* Lilinek és *Bogdanovits*-nének hirdetett hangversenye a hatósági tilalomidőbe esvén, később lesz megtartva. Ugyancsak március elején lesz a józsefvárosi leánynevelőintézet növendékeinek Max Reger-hangversenye. A közelmúlt zenei eseménye gyanánt a Városi Zeneiskola tanárainak hangversenye váltott ki oszlatlan érdeklődést.

Ez intézet most tölti be főnállásának tízéves fordulóját, melyet jubiláris hangverseny lesz majd emlékezetessé. Az intézetnek idén 281 növendéke van a tavalyi 267-es létszámmal szemben. Működő tanárainak száma tizenegy. A növendékek szakok szerint így oszlanak meg: zongora 184, hegedű 84, gordonka 5, ének 11.

Versecz.

A hadiárvák javára rendezett műkevelő hangversenyen *Chován* Magyar táncai szerepeltek *Seemayer* Frida és *Gergics* Mila összevágó előadásában, nemkülönben szemelvényes részlet *Goldmark Sába királynő*-jéből, melyet *Rittchen* Giza (zongora), *Ferch* Vilmos (harmónium), *Nocker* Béla (hegedű) interpretáltak. — Közvetlen karácsony előtt *Járosy* Dezső rendezett jótékony-orgonahangversenyt, melyen *Bach*, *Bossi*, *Gulmant* és *Siklós* művei szerepeltek.

„Minden jegy elkel”.

Ti régi klasszikusok, kik fegyvercsörgés idején elnémuló műzsák és kulturák fölött siránkoztatok s tacitusi tömörségbe foglaltatok az „Inter arma” oly fájdalmas szállóigéjét, keljetek ki évezredes síroktól s álljatok meg egy pillanatra a magyar Opera jegypénztára tözsomszédságában. Dícsérjétek meg a rendőri asszisztencia szigorát, mely a dalműkulturájáért epekedőket oly iskolásan páros rendben sorakoztatja egymás mögé, mintha legalább is kenyérjegyről, avagy haditalpról volna szó. Azután nézzetek a csalódottak haragos szemébe, kik a „minden jegy elkel” lesújtó üzenetének hírül vétele után vígasztalanok maradnak s utolsó reménységük „az édes cukorhoz s illatos virághoz” címzett jegypénztár vesztegetésre hajlandó tündéréhez fordul, hogy egy operaegy birtoklásának holdogító érzéséhez jussanak. Állandóan zsúfolt nézőlér, a jegypénztár rendőri asszisztenciája, kinnrekedtek fájdalmas kultúrpanaszati rácafolatok a háború néma műzsájára, lomtárba külditek a föltámadt klasszikusok szállóigéjét.

A háború a multnak véres ironiája. Mikor réges-régen szólt az ének, hogy az opera játékindje nem vált ki érdeklődést s pénz-

tár és nézőtér siralmasan üresek. Mikor néhány konzervatív látogatón s smokkon kívül semmiem volt alkalmas arra, hogy az elaludt életenergiákat újból fölszínre hívja. Az állami dalműkultusz e nagy letargiája közben a „népre” esett néhány vállalkozó tekintet s az eszme egyhamar öltött testet a Tisza Kálmán-téren. Következett „a népszerű dalmű” friss és olcsó együttesel, de kolosszális nézőtérrel. S a népszerűsítés ez álmának kudarc lett a sorsa. Második élesztési kísérlet gyanánt egy nemzetközi starkultusz lépett a deszkákra, de ez az ingyencfalat sem kellett. Közbeeső állomásokban sem volt hiány s a népszerű szimfonikus hangversenytől le a brettli-ig fiaskót s pénzügyi csődöt jelentett minden vállalkozás s hiúsította meg a legjobb szándékot is. Kiszámíthatatlan közönség. hangzott az átok mindenfelől, míg végre az operettnél történt a végleges megállapodás.

Az Operaház zsúfolt nézőtere s jegynélkül távozó közönsége mindenesetre kettőt jelent. Hogy a régi közönség helyét „új” pótolta, melyet vagy a vidék sodort ide, vagy változott életviszonyok csábítottak e fényűzésre. Vagy jelenti a „panem et circenses” mámoros következményét, mely a lélektani egyszeregy szerint felejtetni kíván. Ha ez utóbbi csak részben is igazolt, akkor a világbéke szívárványos idején ismét helycsere látványosságában lesz részünk. Mint-hogy pedig az Opera minden anyagi bázis föntartása dacára kulturintézet s nem a

plutokracia ünnepi szalonja, egyenlőre kilátástalan, mennyi nyereség árad a „*Min-den jegy elkelt*” táblájából a zenei művelődésre. Béke idején a törzsközönség fogalma egyuttal lelki készséget jelentett. Félünk, hogy a pénztárcsődület nem az operai Übermenschek malmára hajtja a vizet.

Kubelik — a gyáros.

A prágai hírnemű szenzációt kürtöl világá, melynek hallatáva sárga irigység szállja meg mindazokat, kik eddig a művészetet a szegénységgel házasították össze. Arról van szó, hogy *Kubelik* János, a hegedű ünnepelt királya nem elégedett meg vérvörösrre tapsolt tenyerek elismerő szavával, sem pengőércel, melyet érte versengő impresszáriók hullattak ölébe két kézzel, hanem elektrotechnikai gyárnak lön a boldog tulajdonosa. Ez a szokatlan messzalliance egyszerre két társadalmi réteget tett kíváncsivá. A művészek világát, kik e ritka anyagi megelégedettség titkos forrása után kutatnak s a nagyipart, mely a hangversenyterem helyett katalógust kér, elektrotechnikát vásárol s irígy pillantással tekint hegedülő konkurensére. A művészek kíváncsiak, mi szerezte meg e váratlan karrier előfeltételét: a házasság révpartja avagy a hegedű, vagy a gyárat és házasságot együtt — a hegedű. Bármint legyen, aranyszabálya az életművészetnek, hogy csak anyagi megelégedés nyomán születnek műremek a paitan életútjára az alkotó művészet. Az élet szegénysége és ridegsége a művészetből mesterséget gyúr s odaláncolja a föld régéhez. A nagyiparos, aki hegedül, avagy a gyáros között, aki nem hegedül egy nagy szakadéknak kell fönforgnia: hogy az első számára a jó mód eszköz a nagyobb művészi emelkedéshez, míg a másodiknál a vállalat nyeresége mérő célállé-életcélállé lesz. Más kérdés azonban a művészi gyáriparos hozzáértésének adminisztratív része. Ez mindig úgy szokott végzödni, hogy a gyár szegi a művészet szárnyait s végelemzésben az egész művészből két félemből lesz: egyik és az első a gyári, másik és a hátramaradt utolsó — a művészté. Az életnek furesa iróniája ez, melyért árt kell fizetnünk, ha árat kapunk a helyébe.

Az első magyar kamaraénekesnő.

Zenei művelődésünk hazai földjén csak a közelmúltban jutottunk el az eszményi paritás fogalmához, azzal, hogy a király *Bosnyákné Sándor* Erzsinek, a m. kir. Opera illusztris tagjának a cs. és kir. kamaraénekesnői címet adományozta. Valóban megzomorító érzésünk volt eddigelé a körülmény, hogy mikor nagynevű művészeink szinte európai babérokhoz jutottak, ez a fejedelmi művészi lovaggautás mindezeidig hiányzott. A kitüntetés tehát ennek a magyar paritásos elvnek elsősorban ragyogó ünnepe. Másodsorban örömnapija a magyar operának, mely a magyar kollektális lelkesedés minden örömszáporával illette kiváló tagját. Sándor Erzsivel együtt osztrák földön Jeritza Mária, Piccaver, Miller és Maikl operaénekesek részesültek hasonló kitüntetésben.

A magyar Himnusz zenekari földolgozása.

A történelmi pillanattól kezdve, mikor a koronázás ragyogó ünnepségén a halászbástya örömrivalgásában vette vissza a királyeskü kísérete gyanánt a magyar himnusz imádságos hangjait, időszertűvé lett annak szükségessége, hogy a himnusz zenekari anyaga a megfelelő sokszorosítás révén valóban közkinccsége legyen. Az életrevaló gondolat érdekében egyik esti lapunk nemcsak lelkes szavakat mondott, hanem gyűjtést indított, mely már február derekán meghaladta a háromezer koronát. Tudvalevő ugyanis, hogy a himnusz kiadási joga ezidőszert a Rózsavölgyi cégé s csak kilenc év múlva, a szokásos harminc év eltelte után lesznek Erkel művei közkinccsége úgy, ahogyan ezt ma *Liszt* Ferenc műveinél látjuk. Nézetünk természetesen az, hogy bűn volna várni, míg ez a kilenc év elmúlik. A történelmi idők, melyeket most élünk, egy pillanatnyi mulasztást sem engednek meg. Nagy hiba volt, hogy a múltban erre nem gondoltunk, s hogy akárhányszor a katonazenekarok és más zenekarok előadásában a leg-tarkább variációkban volt részünk. Úgy a nemzeti kegyelet, mint pedig az autentikus hűség egyaránt követelik, hogy sürgősen lépjen akcióba mindenki. A jótékonykodás most úgyis napikenyerünk. Necsak egy estílap búzgósága, hanem országosan intézményes úton kell összehordani minden fillért, hogy lelkeset és nemzeti multunkhoz méltót érjünk el.

Gróf Zichy Géza pályadíja.

A Nemzeti Zenede nemes elnökének Gróf Zichy Gézának magyar zeneművek hangszerelésére kitűzött kétszázsz koronás pályázata most nyert közéletet. Eszerint nagy zenekarra hangszerelendő valamely régi, vagy újabb zenemű, mely zenekarra való feldolgozásra alkalmasnak kínálkozik s melynek műformáját is a pályázó választja. A pályaművet idegen kézzel kell írni s jellegű levéllel felszerelve ez év március 31-ikéig kell a Nemzeti Zenede igazgatóságánál benyújtani. Ugyanott készséggel szolgálnak fölvilágosítással a netáni részletes föltételeket illetőleg.

Nyugdíjalapítvány kórustagok részére.

Bogisich Mihály vál. püspök, esztergomi kanonok a közelmúltban ötvenezer koronás alapítványt tett azzal a kifejezett szándékkal, hogy az esztergomi székes-egyházi kórus személyzetének nyugdíjalapját képezze. A nemeslelkű alapítvány emlékeztessé teszi majd a kezdeményező szándékot, mert a kórusok nyugdíjügye elodázhatalan követelmény, mely elől alapítvány nélkül sem lehet kitérni. Bogisich neve sokat szerepelt a főváros zenei életében: mint belvárosi káplán, majd később mint várplébános igen tevékeny szerepet vitt a zenei élet terén s főként a főváros egyházi zenéjének emelése körül nagyok voltak érdemei.

A magyar királyi Opera

— udvarképessége.

Fiatal királyunk rövid kormányzása óta hozzászoktatott bennünket a lelkesen megértő gesztusokhoz, melyek az idők teljes átértésének fölismeréséből származnak. A magyar kamaraénekesnő szenzációs örömhíre alig kelt szárnyra, a sajtó nem tudott fölocsúdni az örömmájinorból s hamarosan az egyik reggeli utcai lap kürtölte világgá a hírt, hogy az Opera udvari színház lesz, egészen azon mintára, miként a bécsi Hofoper. Az udvarképesség ezekben a demokratikus időkben is büszkeséggel töltött el minket s érthető, hogy a kolportált hírel szimpatiaiból is sokat foglalkozott a sajtó. A mámor azonban muló volt s a hír vételét hamarosan követte a cáfolat. Mindenesetre nem zörög a haraszt... ezzel az érzéssel ébredtünk föl a meglepetésből.

Magyar hegedűművész a királyné előtt.

Kerekjártó Gyula, a kiváló hegedűművész annak emlékére, hogy a koronázás

alkalmából bölcsődalit szerzett s azt Otto trónörökösnek ajánlotta, azon ritka kitüntetésben részesült, hogy a királyné Kállay Erzsébet udvarhölgy úján magához kérlette. Először Corelli La folia című rendkívül hálás apróságát játszotta, Dvorák és Schubert műveket, végül a saját szerzési Gyermekek álma című bölcsődalit. Mindannyival nagy sikere volt ugyanígy, hogy tea után még Schumann, Grieg, Paganini és Sarasate egy-egy opusa került sorra. A rendkívül intím fogadtatást a kis trónörökös jelenléte is megaranyozta, a végén pedig a királyné Otto trónörökös arcképét, azután a maga részéről szép emléket ígért a figyelmes művésznek.

A hatósági hangversenytilalom.

Néhány héttel azelőtt sajnálkozással regisztrálták nálunk is a szomorú hírt, hogy Münchenben, a művészi élet Eldorádjában fűtőanyag hiánya folytán hatóságilag csukták be a színházakat és hangversenytermeket. A nemezis most a magyar zenei életet is utóerte. Gyászlatyolt öltöttek a színlapok és üresek lettek a hangversenytermek. Hihetőleg a meglágyuló idő megkegyelmez stagnáló művészetünknek s fölöddja mihamarább a rendelkezést. Akkor semmisem állja majd útját annak, hogy enyhébb időben az évadot megnyujtsuk s az elveszett időt pótoljuk.

A magyar orgonaépítők válságos helyzete.

A magyar orgonaépítő ipar a háború immár harmadik esztendejében válságos helyzetbe jutott. Munkás- és anyaghiány, az egységes árak ilyesztó emelkedése folytán új orgonák alig épülnek, sőt kisebb munkálatok is kilátástalanok. A válságon segítő, a csanádi egyházmegyei hatóság elrendelte, hogy orgonajavítások és hangolások szaporítása révén kell a mizérián segíteni. Minden templom orgonája, mely javításra, vagy hangolásra szorul, hivatalosan bejelentendő. Ennek megtörténtével szakértő meghallgatása után adják ki a munkát a válságos ipar fölsegítése céljából.

Kienzl Vilmos — hatvan éves.

Az Ausztriában mint zeneszerző és író egyaránt ünnepeelt Kienzl Vilmos nemrégiben töltötte be hatvanadik életévét egyidőben, mikor a bécsi népopera a „Das Testament” című dalművével aratót osztatlan sikert. Művészi pályáját Münchenben kezdette, hol kari egyesületet vezényelt s egyidejűleg mint zenei író szerepelt, miután tanulmányai

befejezése után a bécsi egyetemen, alig huszonhárom éves korában „*Die musikalische Deklamation*” című műve alapján a bölcsészettudomány doktorává avatták. Zenei pályáját München után Hollandiában, Ausztriában, később Németországban folytatta, míg végül Grazban telepedett le végérvényesen. Munkásságát a dalmű és a tudomány foglalta le nagyrészen. Az első világából főként az „*Evangelimann*” című műve ért el nagy sikert, melyet Berlinben tartottak keresztívíz alá. Kivüle a „*Don Quixote*”, az újabb időből pedig a „*Kuhreigen*” érdemelnek említést. Utóbbit — ha jó emlékszünk — a régi magyar Népopera is bemutatta, de korlátolt sikerrel. Jensennek „*Turandot*” című dalművét is *Kienzl* dolgozta át. *Brendel* zenetörténeimének átdolgozásán kívül *Wagner* életét írta meg s kisebb értekezéseivel is mindenképpen tudományos felkészültségű zenész gyanánt mutatkozott be.

Népszerű tudományos előadások a bécsi zeneakadémián.

A zenetudomány mulhatatlanul szükséges ismereteinek elsajátítása céljából, melyek a virtuóz, avagy kisebb fokú technikai tudásnak is nélkülözhetetlen kiegészítését képezik, a bécsi zeneakadémián kis tandíj lefizetése ellenében érdekes zene-kurzusokat hirdetnek. Minthogy az előadások címei és szerzői az új intézmény jellegébe adnak betekintést, közreadjuk azokat azzal a céllal, hogy hasonló akadémiái leckék életbeélépítésénél mintául szolgálhassanak: *Seligmann*, *Kostümkunde in Verbindung mit Kunstgeschichte*; *Kretschmayr*, *Allgemeine Geschichte und Mythologie*; *Fischer*, *Methodik des Klavierunterrichtes und der Klavierlitteratur*; *Haböck*, *Methodik des Gesangunterrichtes*; *Dr. Paumgartner*, *Gesanglitteratur*; *Dittrich*, *Methodik des Orgelunterrichtes und Orgellitteratur*; *Dr. Stöhr*, *Musikalische Fortbildung und praktische Harmonielehre*; *Dr. Graf*, *Aesthetik der Tonkunst*. — Az előadások megtartására vonatkozó hirdetés adós marad azzal, vajon vizsgálattal záródnak a tanfolyamok, vagy hogy adnak-e róluk bizonyítványt?

Stájerország zenei monografiája készülóban.

A kicsiny Stájerország zenei szövetsége a *Steiermärkische Musikvereine in Graz* a háború zavaros állapotai dacára elérkezettnek látta az időt arra, hogy megírandó monografiájának adatait összegyűjtse. Tudományos szakmunkák, neves kéziratok, a hangversenyélet megnyílaikozásaira

vonatkozó tarka emlékek képezik a kutatás főalapját.

Przemyslben orgonaiskolát szerveztek.

A lengyel egyházi hatóságok elérkezettnek látták az időt, hogy a háború még oly sok hullámnzása dacára a hányatott Przemyslben orgonaiskolát alapítsanak. Érdekes, hogy az új iskolában a szakszerű zenei kiképzés mellett gyakorlati tárgyakra is súlyt helyeznek. Így könyvelést, irodavezetést s hasonló hasznos mellékfoglalkozásokra való képesítést is lehetővé teszik a növendékek számára.

A bécsi hadikiállítás zenekara.

A bécsi hadikiállítás időtartama alatt otthelyt katonai beleegezéssel zenekar alakult, mely nemcsak összeállításában, de fölmutatott művészi munkájában is elsőrangúttá termelt. Az új együttes többnyire zeneakadémiai tanárokból, azonkívül ugyancsak a zeneakadémia végzett növendékeiből állott s így művészi teljesítménye kiváló volt. — Nálunk különféle katonai beosztásban rendkívül sok a kiváló zenész. Nem volna megvetendő, ha csak ideiglenes együvégyüttéssel és szervezéssel iennének hasznos szolgálatot a művészeinek s a jótékonyágnak, melyre oly nagy a szükség.

Arnold Schönberg és a semlegesek.

Arnold Schönberg-nek, a kiváló modern komponistanak művei béke idején angol, francia és orosz földön szívesen látott vendégek voltak. A világháború óta természetes bojkott sújtja Schönberg alkotásait. Annál öröndetesebb, hogy a semleges államok egymásután teszik műsorra opusait. „*Genre-Lieder*” című nagy kari művét újabban *Amsterdamban*, majd későbbben *New-York-ban* is bemutatták. A „*Waldtaube*” című szemelvényt az említett kórusműből a stockholmi udvari operában *Madame Cahier* mutatta be. „*Pelleas és Melisande*” című szimfonikus költéményét a zürichi Tonhalle-ban, majd *Järnefelt* karmester vezetése mellett *Stockholm-ban* mutatták be. *Amsterdamban* és *Rotterdamban* a *Kammer-Symphonie*-t adták elő, míg *Barcelonában* Schönberg *Sextette*-je volt műsoron. Mindenesetre elégtételt szolgáltató „semleges” kárpótlás az ántánt bojkottal szemben.

A bécsi Musikvereinsgebäude szobrai.

A bécsi *Gesellschaft der Musikfreunde* elhatározta, hogy a Musikvereinsgebäude

főhomlokzatán alkalmazott *Beethoven, Haydn, Händel, Mendelssohn, Schubert és Schumann* szobrokat Bécs városának bocsátja rendelkezésre. Az a terv merült föl, hogy a fölsílegessé vált szobrokat az Opernstrasse és a Freihausliengenschaft közelében tervezett téren állítják föl.

Gyűjtik a katonadalokat.

Az osztrák hadügyminisztérium elrendelte, hogy a világháború folyamán közkeletűvé vált katonadalokat- és indulókat össze kell gyűjteni. A miniszteri indokolás szerint a gyűjtés nemcsak művészi, de hazafias és történelmi szempontból is emlékeztetés kell hogy legyen. A rendelkezésnek megfelelően most bizottságra bízák a rostálás munkáját: mi érdemes a megörökítésre s minek van csupán jelentéktelen, efemer értéke?

Weingartner Faustja.

A fáradhatatlan *Weingartner* a friss zenei alkotások egész láncolatával hívja ki a bécsiek sajnálkozó fájdalmát, mióta a Hofopertól megvált. Míg az utóbbi időben főként mint karnagy és dalköltő tette nevét emlékeztetéssé, most *Faust* kíséző zenejéről szól a chemnitz-i hírmondó. Ez utóbbi város színházában tolmácsolták első ízben *Faust*-hoz *Weingartner* zenéjét, mely színpadi rendezésében is a finomérzékű *Weingartner* sziluszához ragaszkodott ezáltal. A hírmondó meleg sikerről számol be.

Niemann.

Azok közé a művészek közé tartozik, írta róla Hanslick, akiken sok kifogásolni való akad, mégis mély és feledhetetlen a hatásuk: az önmagukban véve tökéletlen részletek sajátos és nagyszerű egésszé tevődnek össze. Amikor alakításairól írt, még Wagnernek is megbocsátotta a bécsi professzor, nem tudta mély megrendülését elrejtetni. És senki sem, a kortársak közül, jöllehet *Niemann* hangja nem volt érzéki szépségű és minőségben sem volt elsőrangú, az énektudása mélyen a kor színvonalára alott állott, rossz iskolája volt, a hang fogyatékosságai, a materia tökéletlenségét ni sem leplezte. Mégis: nagy volt, mint *Tannhäuser*, *Lohengrin*, *Trisztan*, *Raoul*, *Joseph* (a *Méhül*-operában) nagy volt a tehetség, a lélek szuverénitásátának jogán, mély és gazdag érzései, fölöttes értelme, előkelő és magasrendű életnézése révén. *Lohengrin* nem tenorszerep, de: gyönyörű és magasrendű világfelfogás jelképe, testté válása, aki el akarja hitetni,

kell, hogy hozzá magasodjék az alakhoz, a szerzőhöz. Niemann méltó heroldja volt a wagneri igénynek. Emberi értéke avatta azzá, az érzés, a gondolkodás, a cselekvés előkelősége és komoly férfiassága, a művészi érzés áhíttata. Méltón személyesített hősokeket, mert lelkében megvolt a hősi érzések lehetősége, mert lélekben hős volt. Most, nyolcvanhat éves korában, küldetése rég betelvé, a Wallhallba tért urához. Húsz év óta nem énekelt már, a mai nemzedék nem is ismerte. Csodálkozott halála hírn. A mai nemzedék lelkében ugyanis úgy élt ő, mint aki már régóta halhatatlan. (f)

Max Reger dalainak balsikere.

Max Reger emlékeztet a németek tudvalevőleg nagy kegyelettel ápolják. Halálózása óta egész sok broszúra jelent meg, mely életének sok rejtélyére igyekszik fényt deríteni s művészete átértelmezése okáért is kísérletet tesz. Max Reger műsájának legönzellemebb barátai interpretátora *Straube* Károly a közelmúltban Budapesten járt s főlemíltette, hogy ujabban a Reger-kultusz intenzív ápolására *Reger-Gesellschaft* alakul, mely főként a Thomas-Kirche városában akar a modern Bachnak ércnél marandóbb emléket állítani. Idén május 13-án rendeznek Max Reger-ünnepségeket, melyen a 100-ik zsolnárt előadása van tervbe véve. Ennek a fölülülő Reger-kultusznak érdekes kísérlete volt az a berlini hangverseny, melyet Éva Katharina *Lisztmann* önálló dalestély gyanánt Reger műveiből állított össze. A vállalkozást nemcsak a berlini sajtó ítélte meg félvállról, hanem a berlini revüirodalomnak igen tekintélyes expone, a zenepedagógiai lapok is elértelölőleg nyilatkoztak. A nagytekintélyű referens, Dr. Hermann *Wetzel* nyíltan hangoztatja, hogy Reger dalköltészetében a „Virtuosentum” negatívumát földözi föl. Lira alig van e poemákban, de maguk a dalszövegek sem szerencsések. Berlinben, hol Regerrel igen nagyra vannak, nem örültek e balsikernek s azoknak a kritikai megjegyzéseknek, melyek a balsiker okát megfajtenyi igyekeztek.

Hősök statisztikája — a zene világából.

A leipzig-i Peters-cég 1915—1916-ra szóló évkönyvében statisztikai kimutatás foglalattik, mely a háború első két évében Németország, továbbá Ausztria és Magyarország elesett hőseiről számol be. Eszerint az összlétszám nyolcvankilencet tesz ki. Közülük foglaltatik 13 karmester, 7 zeneszerző, 9 zeneiskolai igazgató és kórusvezető, 13 opera- és hangversenyénekes, 16 nagy

zenekari tag, 4 zeneiskolai tanár, 5 katonakarmester, 5 hangszergyáros és 10 zeneíró.

Max Reger orgonaműveinek előadása.

Max Reger orgonaműveinek interpretálására vonatkozólag brosúra látott napvilágot „Über die Wiedergabe der Orgelkompositionen von Max Reger”. A mű szerzője Walter Fischer, berlini orgonaművész s Kölnben jelent meg a *Tischer és Jagenberg* cégnél.

Gyűjtik Gluck leveleit.

A leipzig *Gluck-Gesellschaft* ujabban elhatározta, hogy összegyűjti Gluck leveleit. A munka végrehajtásával a dresdener Dr. Erich Müller-t bízták meg, aki főként kéziratok után kutat. Az új gyűjtemény természetesen a társaság kiadásában jelenik meg.

Udvari-orgonaépítő.

A bonni orgonaépítőt Klais Jánost szokatlan kiállítás érte: a luxemburgi nagyhercegné az udvari orgonaépítő címet engedélyezte a számára.

A drezdai Kreuzchor — hétszáz éves.

A leipzig világhírű Thomanerchornak édes testvére, a drezdai Kreuzchor most ünnepli fennállásának hétszáz éves jubileumát. Megalakulása idején célja az volt, hogy egyházi énekeseket neveljen. Később gimnáziummá fejlesztették. Működési köre ma a Kreuzkirche és a Sophienkirche énekes istentiszteleteire terjed ki. A tizenharmadik században egyuttal udvari színházi kórus számba ment. A Kreuzschule tanítványai közé tartozott Wagner Rikárd, aki a későbbi színházi énekkar részére komponálta a *Rienzi* laterán kórusait. Nagy azon kiváló férfiak száma, kik a humanisztikus műveltségen kívül zenei kiképzésben is részesültek. Ilyenek Johann Kulman, Bach Thomas kanor előde, Johann Adam, a leipzig Gewandhauskoncertek megalapítója, Dr. Hermann Kretschmar.

A Simrock cég Max Regerért.

A berlini Simrock cég nagy áldozatok árán vállalkozik arra, hogy Max Reger műveit katalogizáltassa. A mű tökéletességére való tekintettel a kiadatlan opusokat is belefoglalják az új gyűjteménybe. A munka végrehajtásával Max Reger régi barátját, Dr. Fritz Steint-bízzák meg.

Max Battke halála.

Max Battke, a kiváló énekpedagógus a közelmúltban Berlinben ötvenhárom éves korában meghalt. A berlini Hochschulen végzte zenei tanulmányait s ugyanott a mesteriskolát is látogatta. Gyakorlati zene-pedagógiai tevékenységén kívül idevonatkozó irodalmi működése keltett feltűnést. Három kiadásban megjelent zeneelméletet írt, egy módszertani iskolát, mely a lapról való énekléssel foglalkozik, végül egy a hangérzék nevelésére vonatkozó művet. Halála előtt két héttel még irodalmilag volt elfoglalva s „Gesangspflege” címen egy neves bécsi szaklapnak küldött kéziratot.

Huszonöt éves karnagy.

Engelhart Ferenc, a regensburgi székesegyháznak karnagya most ünnepelte karnagy működésének negyedszázados jubileumát. Abban, hogy a regensburgi székesegyház ma a világ legelső kórusa, hol a régi klasszikus polifóniát stílusosan művelik, a jubilánsnak igen nagyok az érdemei.

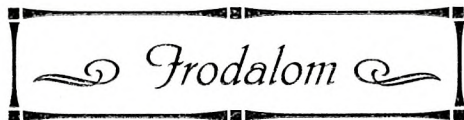
A színek hangskálája.

A hang és a szín skálájának esztétikai rokonsága annyira közismert, hogy valamelyes belső összefüggés lehetőségét ma már a legmaradibb esztéták sem tartják kizártnak. A festészet színezésének „tónusa”, a hangok világának apart vagy solt jelentkezése nem egyedül összehasonlításnak, sem kizárólag trazeológiai megkülönböztetésnek a következményei. Ismeretes, hogy néhány évvel azelőtt a külföldön kísérletezések indultak meg, melyek az orkeszter hanghatalmaival egyidejűleg színeket varázsoltak elő mint olyan jelenséget, mely a hang képzetét némileg földi. Most nemrégiben egy külföldi fizikai revű tovább iparkodik s a zenetörténelemből vett példákkal bizonyítja, hogy a „színhálás” legnagyobb zenészeinknél kétségbevonhatatlanul volt megállapítható. Liszt Ferencről mondják, hogy abban a hitben élt, hogy zenészei éppúgy megérik a „hangszínt”, miként ő maga. Sokszor színt zenészeihez: „Kékebb színt kérek, hiszen a hangnem kívánja ezt”. Lisztén kívül Schumann, Meyerbeer, Bülow, Beethoven és Wagner hasonló érzékéről vannak följegyzéseink. Schumann Liszt kompozíciójáról így írt: „A művek alapszíne a kék, ritkábban a kirívó, vagy szürke szín.” Mindenesetre érdekesek és jelentőségteljesek eme színmegállapítások. A tudományos vita sarkpontja azonban a problémát illetően még mindig ott tart, vajjon a skála fokainak van-e színe, vagy a hangszínek

mint ilyennek, vagy a harmónia képzetét illeti a megkülönböztetés. Az összehasonlító esztétika eddig mindig azt a tanulságot vonta le, hogy nem helyes eljárás, ha a művészetek esztétikai megállapításaik közben egymástól kérnek valamit kölcsön, vagy ha egymás berkeibe kacsingatnak. Ezidő szerint a zínek hangskálája még mindig a föltevések világában jár.

Puccini új dalműve.

Puccini, aki a világbéke áldottabb napjai között megszokta, hogy egy egész világ szenzációszomja veszi ajkaira, nehezen tud megbékülni az ántánt által megparancsolt s szűkebb korlátok közé szorított nyilvánossággal. Alig történt meg az olasz hadüzenet, villámgyorsasággal kelt szárnyra a hír, hogy a maestro *D'Annunzio*-val, a háború ünnepeit költőjével lépett szerzői szövetségre. Arról volt szó, hogy háborús dalműciklus létesül, mely „véres” vonatkozásai a zene nyelvén is megörökíti Itália galádságát. A hírre cáfolat következett s a világháború alkalmi dalművéből semmi sem lett. Helyette a közelmúltban kürtölték világágra a hírt, hogy Puccini a „*Nyugat leánya*” után megröstelte a pauzát s „*Il taberno*” címen írt dalművet, mely *Monte Carlo*-ban kerül bemutatásra. A premierről egyelőre részletesebb híreink nincsenek, a német hírforrás csak annyit említ, hogy Puccini nem a szíve szerint választotta *Monte Carlo*-t. A művészi sikere s az erszénye egyaránt érezni fogják, hogy a központi hatalmagnál nincsen számára hely.

Könyvek.

Általános Zenetörténet a legrégebbi időkből a jelenkorig. Írta *Dr. Molnár Géza*, orsz. m. kir. zeneakadémiai tanár, egyetemi m. tanár, II. kötet. 1600-tól napjainkig. Budapest, 1916. Rozsnyai Károly könyv- és zeneműkiadóhivatala. IV. Múzeum-körút 15. Kis negyedré, 311 lap. Ára 6 korona.

A zenetörténet tudományos módszerének kérdése mai napig sincsen pontosan körülhatárolva. Amikor a zeneakadémia padjaiban tudományos látókörű zenetörténeti tanárunk a két legfontosabb és leggyakoribb módon követt irányelvet ismertetette, a jellemzés vázlata ez volt: a zenetörténet módszertana vagy egyoldalúan tudomá-

nyos, vagy egyoldalúan gyakorlati. A dolog természetéből következik, hogy a zeneművészetek terén is az élet mestere a történelem, de eme fontos hivatását csak úgy tudja beváltani, ha a tudományos módszer nem elvont tételeket, hanem nevelési szempontot tart szem előtt. A prehisztórikus zeneművészet ismertetésénél a dolog természetéből kifolyólag nagyobb súlya van a tudományos módszernek, sőt itt a hipotézis is fontos szerepet játszik. Az ujkori zene történeténél azonban avatott gyakorlati, egyben mesteri kézre van szükség, hogy az életrajzok adatainak számtani pontossága és az évszámok légioi közepette megtudjuk különböztetni a fontosat és szükségeset a hasznostól és kellemestől.

Nemcsak az iskolák padjaiban, de kis zenei tudományosságunk berkeiben is fokozott várakozással tekintettünk a szerző zenetörténetének második kötete elé. Hiszen az a történelem, amely a tizenhetedik századtól kezdve Brahmsig, illetve az élő nagy zeneszerzőkig tudományos tárgyú anyagot alkot, naponta úgy a tanulótermekben, mint pedig a hangversenydeszkákön szemünk előtt ujul meg állandóan. Érthető, hogy ezen eszmétársítás révén az általános zenetörténet második kötete rendkívül fontos kultúrpedagógiai hivatást tölt be.

A történeti anyag általános földolgozása kapcsán a szerző az új kor harmonizált homofóniájából indul ki s ezen át vezet a tizenharmadik század első klasszikus állomásán keresztül Haydn, Mozart és Beethoven felé. Ismerteti a tizenkilencedik század romantikáját, melyet Brahms, illetve Strauss Rikárd és Debussyvel zár le. A történeti anyag ezen vázlatos fölsoztása sok tekintetben eltér azon megállapításoktól, amelyek egyéb kézikönyvek földolgozásában a romantikának nem nyitnak annyira tág teret, mint ahogyan azt a szerző egyetemes összefoglalása megcselekszi. Az új tekintet alatt azonban az új klasszikus irányzat nemcsak cáfolatokat kap, hanem rokonszenves megindokolásban is lesz része.

A könyv tudományos módszere az életrajzszerű, a németeknél föltétlenül túltengő aprólékoság helyett az általános jellemzésre és az egyes fejezetek kapcsolatára helyez nagyobb súlyt. A történelemnek ez a módszere tudvalevőleg a száraz történeti tudományt újabb időben rendkívül közel hozta a történeti esztétika megkülönböztetett fogalmához. Világossá lett aétel, hogy a zenei történet elválasztó megcséinek taglalásánál is nagyobb súlyt kell helyezni iskolának és életnek azon követelményeire, melyek nem történeti adatokat és évszámokat hordanak együvé, hanem a zene fejlődésének mintegy történeti szellemét ismertetik meg az olvasóval. Az avatott szerző, akinél a könyv megjelenését egyetemi és zeneakadémiai pedagógiai tapaszt-

talatok érlelték meg. físzában volt azzal, hogy földadata megoldásánál az összefoglaló történeti esztétikához kell folyamodnia. Ez a módszer azonban nemcsak ott lesz nyilvánvalóvá, ahol az egyes fejezetek befejező, avagy kezdő pontjával állunk szemben, hanem akkor is, ha részletkérdések taglalásáról van szó. Aki a legjelesebb közkezen forgó német zenei történeteket ismeri, szomorúan tapasztalhatta például, hogy Mozart egyetemes teremtmény lánghelméjének ismeretetésénél és összefoglalásánál a legjobb szerzőket is balsiker kíséri. Ezzel szemben mennyi világosság árad a kilenc oldalból, amely Molnár könyvében Mozartot oly találóan jellemzi. Történetírásának sarkpontja nem *mindent* adni, hanem a kevésben fölismereni a jellegzetest és a gyakorlatit. Ami a művet, mint pedagógiai könyvet súlyos földadat elé állítja, az a szerző tankönyvistilusának ama ritka színessége és tömörsége, mely mint olvasmány fölfelelően megvesztegetően hat, de mint tankönyv kemény leckéket és fejtörést okoz. Miként az első kötetnél, úgy ennél a műnél is a szerző érthető súly helyez a hangszerek fejlődésének történetére, de ebben a pontban sem óhajt versenyezni a hangszereles tanának terjedelmes anyagával, hanem csupán történelmi mozzanatokra szorítkozik.

Ami a történelem anyagi taglalásánál fölfelelően szembeötlő, az mindenestre a magyar zenei történeti vonatkozások taglalásának szándékos hiánya. Ámde tudvalevő, hogy a zeneakadémia tanszakában éppen a tudós szerző kezdeményezéséből külön szak jut a magyar zene elméletének és történetének. Ez utóbbi megírandó mű lesz mintegy függeléke, illetve harmadik története az általános zenei történetnek.

Végtelen nyereség gyanánt kell elkönyvelnünk, hogy egy tankönyv jelent meg a magyar zenei könyvpiacra, amely tárgyánál fogva arra van hivatva, hogy a művelt magyar értelmiség minden házi könyvespolcán helyet foglaljon. A műnek külső kiállítása, a változatos hangjegyszemelvények annyira előkelő színvonalúvá teszik a könyvet, hogy ebből a szempontból is méltán állja ki a versenyt a külföld hasonló vállalkozásai mellett. Érthető érdeklődéssel várjuk folytatás gyanánt a szerző zeneesztétikáját.

j. d.

Max Hehemann: *Max Reger. Ein Leben in Musik. Mit vier Bildnissen, Beilage des Liedes „Aeolsharfe“, einem Handschrift-Faksimile und zahlreichen Notenbeispielen.* 1917. München, R. Piper u. Co. Verlag. Nyolcadrét 190 lap. Ára 4 m. 50 f.

Max Reger élete és váratlan kimulása oly mérhetetlen vesztesége volt a zenekul-

túrának, hogy ez a tragikum önmagában is a leghálásabb kiinduló pontot képezi az életrajzíró számára. Mégis, mintha a szerző elmulásának közelsége, a kegyelet, amely a hirtelen derékba letört tölgynek tartozunk, visszatartaná e könyv szerzőjét attól, hogy Reger életét úgy tekintse, mint halhatatlan alkotásai megértésének első föltételeit. Ahelyett, hogy a szerző csak vázlatosan is ismertelné Reger életét, rövid bevezetés után azonnal műveinek ismertetésére tér át. Az első pontban orgonaműveit, a másodikban dalait, azután kamaraműveit, zenekari és énekkari műveit méltatja. Mint esztétikus nemcsak általános, de részletekben jellemző anélkül azonban, hogy a fejezet elé tartozó összes műveket ismertelné. Ma már, mikor egyre nyilvánvalóbb a törekvés, hogy Reger műveiről külön monográfiák számoljanak be, a szerző elegendő munkát teljesít azáltal, hogy eme részletes fejezetben egységes képet nyújt. Az esztétikai fejtegetéseket rövid jellemrajz követi, melyben a művészt az emberrel hasonlítja össze.

Regernek életében kevés megértésben volt része, még orgonaműveit sem ékesítette a népszerűség zománca. Halála után, mintha általánosan akarnák e mulasztást jóvá tenni s mintha azt éreznék, hogy emlékének egykor nagy elégtételben lesz része. A jelen mű is ezt a hivatást vállalja s azzal a függelékével, hogy Reger műveit a könyv legvégén pontos katalógusban tünteti föl, nagy hálára kötelezi a Reger-físztelőket.

j. d.

Zeneművek.

Molnár Mihály: *Tengertánc.* Öt előadási darab. op. 16. Bárd Ferenc és Testvérei kiadványa. Budapest, Kossuth Lajos-u. 4. Ára két korona.

Kétségtelen, hogy magyar zongorairodalmunk rövidlélekzetű, de artisztikus földolgozású apróságoknak még mindig a híjjával van. A jelen opus is kísérelt eme téren, nem nagyigényű, de becsületes pedagógiai munka. A hat tengertánc nemcsak címe után, de tartalmilag is különbözik: első a *zenélőóra*, második a *sequidilla*, harmadik a *bölcsődal*, negyedik a *keringő*, ötödik a *gavotte-musette*. Valamennyi közül sorrendben a másodikat tartjuk a legérdekesebbnek.

Zilcher Pál: *Szórakozás.* Tizenkét könnyű zongoradarab. op. 37. Bárd Ferenc és Testvérei kiadványa. Budapest, Kossuth Lajos-u. 4. Három füzetben. Egy-egy füzet ára két korona.

Pedagógiai célra szánt, kisigényű programdarabok, melyek úgy ritmikailag, mint pedig harmoniailag nem nyújtanak problémákat a gyermekléleknek, hanem a Strenger Satz biztos ösvényein járnak. Az apróságok címei az egyes számok minőségére is világot vetnek: 1. Indulodal. 2. A táncnál. 3. Gyors iramban. 4. Keringő. 5. A kakuk szól. 6. A póstás. 7. A vadász. 8. A görkorcsolyás. 9. A hajó panasa. 10. Hulló csillagok. 11. Kelepel a malom. 12. Gavotte.

—y

Alois Bodó op. 33: Sonatine Nr. 1. C-dur fűr Pianoforte. Preis Kr. 2.— Verlag Franz Bárd u. Brüder, Budapest, Kossuth Lajos-u. 4.

Az előnyös nevű zongorapedagógusnak egyszerű és kristálytisza formáju szonatinája azon művek csoportjába sorolható, melyek egyszerű eszközökkel akarnak pedagógiai fokot megvalósítani. Az *allegretto grazioso* tétel arpeggióit helytel-közel nem tartjuk egyenlő nehézségűnek a szonatina egyéb taktusaival. Végül a címlapon alcím gyanánt talán magyart kiírású címet is lehetett volna alkalmazni. A német fővignetta mellett ez a mulasztás szépséghiba.

—y

Beküldött Művek.

Wagner Richárd. Irta: Lichtenberger Henrik, fordította Esty Jánosné. Wagner Richard és Magyarország. Irta: Haraszti Emil. Budapest, a Magyar Tudományos Akadémia kiadása. 1916.

A művészi orgona. Az orgonaépítő-művészet időszerű problémái. Irta: Geyer József. Ajánlással ellátta Antalffy-Zsiross Dezső, az orsz. m. kir. zeneakadémia tanára. Budapest, 1917. Kilián Frigyes utóda. Ára 4 korona.

Paul Bekker: Das deutsche Musikleben. Erstes bis drittes Tausend. Schuster und Löffler in Berlin. 1916.

Szerkesztői Üzenetek

1. A mutatószámok nagyarányú, országos terjesztése a mi program-főadatunk, míg a beérkezett előfizetői jelentések szolgálnak elvi válaszul arra, vajjon szükség volt-e a megindulásra. Április elsejéig kérjük azért a postai befizetési lapon való szíves hozzájárulást, hogy a következő hó elején szétküldendő második szám alkalmával tájékozásunk legyen. Csak előfizetési összeg beküldésének tényét tekintjük megrendelés gyanánt.

2. Háborúban a nemes hitvallásnak is göröngyös az útja. Csak a teremtetett vállvetett együttl munkálkodás teszi tervünk kivitelét a jövőben lehetséges: szóval és gyűjtőívvel agítáljunk tehát a terjesztés érdekében, a gyűjtőíveket töltsük ki lelkiismeretesen és küldjük be mindenesetre március tizedikéig.

3. Az első szám csak vázlata annak, ahogyan a lap típusa bennünk él. Beszúrtásban, gyakorlatiasságban, kivitelben minden szellemi támogatást hálásan veszünk. De egyben szíves türelmet kérünk, mert a folyóiratunk is élő szervezet, mely fejlődik, izmosodik és alakul. Azon vagyunk, hogy minden számmal tökéletesebbet nyújtsunk.

Vidéki Tudósítóinkat, kik írásaikkal hátralékban vannak, arra kérjük, hogy az első számú enémű rovatának mintájára készített tudósításukat lapzártáig, március hó 20-ikáig juttassák el címünkre. Hogy a főbbeket említsük, Kassa, Győr, Kolozsvár, Pozsony, Szeged, Nagyvárad vannak restanciában. A vidékkel való eleven érintkezést igen nagyra tartjuk.

Délmagyarországi Leszámitolóbank R.-T.

— Temesvár-Belváros —

8 1-10

„LLOYD“-KÁVÉHÁZ BELVÁROS,
„Lloyd“-palota.

28 1-5

RÓNAI A. JÁNOS.

Lichtenberg Emil, Budapest. A szíves ígéretet nyugodtabb és szabadabb percekre tartjuk lefoglalva s akkor a vokális kultúra tárgyköréből merített értekezését előre is nagy hálával fogadjuk.

K. P. T. Vác. Küldött kéziratról később mondunk véleményt. A magyar vonatkozású témáknak mindenesetre föltétlen előnyük van.

Dr. Kodály Zoltán, Budapest. Egészen kívánsága szerint jártunk el s most csak az a forró vágyunk, hogy a cífrázatok hangjegyszédesei pontosan érkezzenek, hogy a fölötté érdekes cikksorozatot ne kelljen megszakítanunk.

F. J. Budapest. A három kézirat valamelyikének a jövő számban föltétlenül sorát ejtjük. A személyes eszmecsere részünkről lesz szerencse.

K. I. Budapest. Nagyértékű, évek aranytapasztalataival megedzett írói tollát nagyra becsüljük s a zenepolitikai vonatkozású, már bekért cikket mielőbb várjuk. A szerkesztői beosztás gondjai nem engednek ugyan pontos előzetes ígéretet, de úgy érezzük, hogy ez a téma a jövő szám érdekesítő rovatát szolgálja majd.

Oswald János, Siklós Albert. A kolleghiális ígéret teljesülésében bízva-bízunk.

Ifj. Somssich Andor, Lavoffa Rezső, Molnár Antal. Irásaikat nagy örömmel vettük. Rajta leszünk, hogy sorozatos közlésük a legrövidebb időn belül történjék.

Többeknek. Írói tiszteletpéldányt a kiadóhivatal nem küld, mert az írói tiszteletdíj megállapításánál az évi előfizetés összegét is figyelembe veszi.

Sebestyén Géza, Temesvár. A drámai zene kérdéseinek tárgyalását rendkívül szükségesnek találjuk. Nagy köszönettel ejtjük sorát a *Vidéki operaelőadásokra* vonatkozó időszerű cikknek.

N. N. A Szemlék Szemlé-je a jövő számban szintén megindul. Most lehetetlen volt helyet szorítani a számára. A kisebb rovatok ügyis fölváltva jelennek meg.

Kern Aurél, Budapest. Szíves ígéretedet nyilvántartjuk s bízunk, hogy az teljesül.

Kiadótulajdonos: Járósy Dezső.

Nyomatott a Csanádegyházmegyei könyvnyomdában.

Tillschneider István

cs. és kir. udv. szállító

33 1—5

Temesvár.

Ajánlja legfinomabb kiviteli bőrdíszműűrit: női retiküljeit, pénz-, szivar- és cigarettatárcáit.

Telefon: 543.

Zeneművek kaplatók

Galambos és Fenyő

cégnél

37 1—5

Temesvár-Belváros, Hunyadi-utca.

Gyomorbajosoknak nélkülözhetetlen gyógyszerük az

Egri víz

melyet az egri írgalmasok 150 év óta készítenek. Kapható a gyógyszerárakban, de legcélszerűbb megrendelni az Írgalmasrend gyógyszerárából Eger. Kis üveg 80 f. Közép üveg 2 kor 20 f. Nagy üveg 4 kor. 40 fill. Kevesebbet mint 3 kor. értékiút postán nem küldünk. Utánzatoktól óvakodjunk.

30 1—10

A szíves megrendelést a kiadóhivatal címére (Temesvár, I. Nagykörút) kérjük.

MŰVÉSZI CIMTÁR

Egyszeri beiktatás egyes mezőn egy korona, kettős mezőn két korona.

	Palay Matild a M. Kir. Opera tagja
	Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 49. szám.

